

BİZANSLILARIN SİYASİ COĞRAFYASINDA İTALYA VE İTALYANLAR (XIV. YÜZYIL)*

Angeliki E. Laiou
(Çev. Murat Keçiş** ve Müjdat Namdar***)

XIV. yüzyılda Bizanslılar; siyasi, ticari ve kültürel olmak üzere çeşitli alanlarda İtalyanlar ile yakın ilişki içerisindeydiler. Burada incelemek istediğim husus, Bizanslıların siyasi coğrafyası içerisinde İtalyanların ve İtalya'nın yeri olacaktır: Bizanslılar bölgeyi, halkını ve siyasetini ne kadar biliyorlardı ve ne kadar önemsiyorlardı? Siyasi coğrafya, kullandığım anlamıyla, coğrafya, etnografya ve siyasi tarihi birleştirir; Bizanslıların İtalyanlar ve İtalya ile alakalı olarak bu kategorileri ne kadar kullandığı ihtilafın bir parçasıdır.¹ Kullanacağım metinler, XIV. yüzyılın üç büyük tarihçesine aittir -Georgios Pakhymeres, Ioannes Kantakuzenos ve Nikephoros Gregoras- ve dolayısıyla bu çalışmanın konu ile alakalı genel bir araştırma olmayacağı, daha çok belirli bir dönemin tarih yazım çalışması olacağı hususu açıklığa kavuşturulmalıdır.

Bahsi geçen üç tarihçi arasından, Pakhymeres, benim fikrime göre en ilgi çekici olanıdır ve bu konuda onu Gregoras takip etmektedir. Özellikle, iç siyaset ve uluslararası karmaşanın etnografik gözlemlerle birlikte oldukça yüksek bir düzeyde

* **Makalenin Orijinal Künyesi:** Angeliki E. Laiou, "Italy and the Italians in the Political Geography of the Byzantines (14th Century)", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 49, Symposium on Byzantium and the Italians, 13th-15th Centuries (1995), s. 73-98

** Prof. Dr., *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü* Muğla. E-posta: muratkecis@mu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0001-9776-3976

*** Yüksek Lisans Öğrencisi., *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı*, Muğla. E-posta: mujdatnamdar@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-6981-7356

¹ Konu hakkında genel bilgi için bkz. Laiou, "On Political Geography: The Black Sea of Pakhymeres," *The Making of Byzantine History: Studies Dedicated to Donald M. Nicol*, ed. R. Beaton ve Ch. Roueché (London, 1993), 94-121. Cenova hakkında bakınız, S. Origone, "Genova vista da Bisanzio", *La Storia dei Genovesi*, IX (1989), 485-505; Aynı kişi, "Genova nel confronto con Bisanzio: Il giudizio degli storici bizantini (secoli XIV-XV)", *Bisanzio e Genova* (Genoa, 1992), 251-61. Bizans'a dair Cenovalı bakış açısı için bakınız, M. Balard, "II mondo bizantino visto da Genova", *Europa e Mediterraneo tra medioevo e prima eta moderna: l'osservatorio italiano*, ed. S. Gensini (Comune San Miniato, s.a.), 281-95.

sunulduğu Moğollar ve Kumanlar ile ilgili tartışmada açıkça görüldüğü üzere, Pakhymeres'in insanlar ve onların gelenekleri ile ilgili geniş bir merakı bulunmaktaydı. Bilhassa, Pakhymeres'in de hiç şüphesiz haberdar olduğu, Ptolemaios haritasına bakan bir kişi, onun Küçük Asya ve Karadeniz Bölgesi üzerine yaptığı coğrafi gözlemlerin etkileyici bir şekilde doğru olduğunu görürdü. Buna karşılık, İtalya Yarımadası ve İtalyanlar söz konusu olduğunda, genel olarak Batıların veya spesifik olarak İtalyanların Bizans tasvirlerinde gelenekselleşmiş olan birkaç klişe ifade dışında, çok az coğrafi referans ve etnografik gözlem vardır: VIII. Mikhail'in emri altındaki paralı askerler (yabancı İtalyan birliği) "sarışın ve savaşçı ırk" (τὸ ξανθὸν τε καὶ ἀριμᾶτον γένος) olarak adlandırılırdı; tam aksine, İtalyancada Pelagonia Savaşı olarak adlandırılan savaşta Akhaialı William'in* ordusu "aptal, korkak ve yumuşak" (βλαξί καὶ τρυφεροῖς οὖσι)² olarak nitelendirilmekteydi ki ilki ikincisinden daha klişe bir ifadeydi. Beklendiği üzere Pakhymeres, belki de Yunanca öğrenildiği için tercih ettiği, en azından XII. yüzyıldan bu yana bilinen mevcut bir tabir olan "İtalyanların" kibriden de sıklıkla bahsedirdi; Pakhymeres (XII. yüzyıldaki yazarların yapmış olduğu gibi) genellikle İtalyanlara atfen ya da Katalanlarla ilişkili olarak, ırkların κόροζα'sından söz etmekteydi.³ Aslında "İtalyan" özelliği olarak adlandırılan bu klişe, genel olarak Batılılar için en sık kullanılan tabirlerden biridir.

Geleneksel olarak Bizans tarih eserlerinde (ve belki de genel olarak Ortaçağ tarih yazımında) etnografik gözlemlerin olmaması tuhaf değildir. Etnografik gözlemler göçebeler ya da hareket halindeki halklar -mükemmel "barbarlar"- üzerinde uygulanma eğilimi gösterirken, yerleşik halklar -bilhassa Antikçağlardan beri bilinenler- nadiren betimlenirler çünkü onlar için gelenekselleşmiş tanımlamalar yeterlidir. Bu gerçek dikkate alındığında, bizim araştırmamız daha çok siyasi meselelere odaklanmaktadır; Pakhymeres ve diğer tarihçiler, İtalyanları kendi siyasi evrenlerinde nereye yerleştiriyorlar? Daha sonra ikinci incelememize gelmekteyiz. Pakhymeres neredeyse hiçbir zaman "İtalya" terimini kullanmamaktadır.⁴ Hatta coğrafi olarak da ne Avrupa'yı ne de İtalya'yı tek parçalı bir yapı olarak görür. Bunun yerine, yarımadanın çeşitli siyasi oluşumlara bölünmesini göz önünde bulundurur: Özellikle Venedik, Cenova ve Pisa Deniz Cumhuriyetlerine, Montferrat Markizliği'ne, Apulia Krallığı'na, Napoli ve Sicilya

* Akhaia Prensi Villehardouinli William (ç.n.)

² G. Pachymeres, *Relations historiques*, düzenleme ve çeviri. A. Failler, I (Paris, 1984), 79, 121 (bundan sonra Failler); buna da bakınız, H. Hunger, *Graeculus Perfidus* ΙΤΑΟΣ ΙΤΑΟΣ (Rome, 1987).

³ Failler, 219; G. Pachymeres, *De Michaelē et Andronico Palaeologis*, Bonn ed., 2 cilt. (1835), II, 237 (Bundan sonra Pachymeres, [Bonn]): Venedikliler daha çok "İtalyan Kibri" ile hareket etmişlerdir (Ιταλικῆς κοροζῆς καὶ φουάγματος); Karşılaştırmamız: II, 70. Katalanların da İtalyan κόροζα ile birlikte hareket ettiği söylenmiştir: Örneğin, II, 572.

⁴ İstisna için bkz. Failler, 255: Mikhail Palaeologos elçiler gönderir πρὸς τοὺς ἐπιδόξους τῆς Ἰταλίας.

Krallıklarına değinir.⁵ O, sadece farklı siyasi oluşumların var olduğunu bilmekle kalmaz, bilhassa Venedik ve Cenova arasındaki gibi, söz edilen devletler arasında da siyasi çekişmelerin mevcudiyetinin farkındadır. Bu, bahsi geçen siyasi oluşumların bireyselleşmesine rağmen, “İtalyan” teriminin çok genel, gerçekten kapsamlı bir şekilde kullanılmasıdır. “İtalya” teriminin kullanımı ile “İtalyanlar” kelimesinin kullanımı arasındaki bu ayırım, XIV. yüzyılın diğer tarihçileri tarafından tekrarlanmaz.

Pakhmeres’in tarihinde İtalyan sıfatı, birtakım şeyleri tanımlamak; bilhassa hem İtalyan ilişkilerini hem de insanlarını ve daha da ilginç, genel anlamda batılları ifade etmek için kullanılır. Bu ikincisinde, genel kullanım, Pakhmeres’te nadir olan ama diğer kaynaklarda daha yaygın bir kullanım olan “Latinler” teriminin karşılığıdır. Böylece, bize göre mantığa ters bir şekilde, IV. Haçlı Seferi’ne katılanlar ve Konstantinopolis Latin İmparatorluğu’nun yöneticileri “İtalyanlar” olarak adlandırılır. Courtenaylı II. Baldwin “İtalyanların İmparatoru” olarak isimlendirilir;⁶ şehir Bizans tarafından tekrar ele geçirildiğinde saray İtalyan izlerinden arındırılmıştır (μαπνοῦ καὶ λιγνῶος Ἰταλιηῆς).⁷ Benzer şekilde, Akhaia Prenslığı kuvvetleri ve prensleri de İtalyan olarak adlandırılmışlardır, en azından çoğunlukla; bazen, daha yaygın olan “Latin” terimi, alternatif olarak İtalyan şeklinde kullanılmıştır.⁸ Anjou ve Valois Hanedanlarının Konstantinopolis’i yeniden ele geçirmek için yaptığı planları, “İtalyanların” hırsları olarak tanımlanmıştır.⁹ Bu kapsamlı kullanım, çeşitli şekillerde “Katalanlar”, “Almugavarlar” ve “İtalyanlar” olarak tanımlanan Katalanlara kadar uzanır.¹⁰ Pakhmeres’in onların gerçek kökenlerinin farkında olmadığı söylenemez çünkü Katalan güçlerinin Bizans İmparatorluğu’na gelmeden önce savaştığı Sicilya’ya Aragon Hanedanı’nı ve İspanyolları getiren siyasi olayları oldukça iyi bildiği görülür; Pakhmeres bu terimi, genel olarak batılları belirtmek için basit bir şekilde kullanıyordu. Aynı şekilde, Roger de Flor’u hem “Latin” hem de “ırkî olarak İtalyan” olarak adlandırıyordu.¹¹ Pakhmeres, Roger de Flor’un kariyerini biliyordu -örneğin, Sicilya şehri düşmeden önce Akka’da tapınak şövalyesi olduğunu ve sonra III. Frederick için savaştığını-, böylece Roger’in babasının bir Alman olduğunu da bilmesi olasıydı ama yine de “İtalyan” terimini uygun görmüştür.¹² Belki de en ilginç, Tunus’taki Haçlı seferi

⁵ Apulia için bkz. Pachymeres, (Bonn), II, 153, 202; Failler, 127, Manfred hakkında, “Apulia Kralı”

⁶ Failler, 227.

⁷ Failler, 219.

⁸ Failler, 275, 421.

⁹ Pachymeres, (Bonn), II, 70.

¹⁰ Katalanlar için “İtalyan” teriminin kullanımına dair örnekleri görmek için bakınız, Pachymeres, (Bonn), II, 405, 421, 451-52, 608 vd. 632-34, vb.

¹¹ Pachymeres, (Bonn), II, 393, 521-22.

¹² Roger de Flor için bakınız, A. E. Laiou, *Constantinople and the Latins: The Foreign Policy of Andronicus II, 1282-1328* (Cambridge, Mass., 1972), 131.

sırasında IX. Louis'in ordusunun "Haceroğulları" ve "Etiyopyalılar" tanımına ters bir şekilde titizlikle hem "Latin" hem de "İtalyan" olarak tanımlanmasıdır.¹³

Bazen "İtalyan" terimi, Bizans İmparatorluğu'nun veya eski imparatorluğun idaresinde bulunan yerlerdeki İtalyan sakinleri tanımlamak için kullanılır. Böylece, Konstantinopolis'in alınmasından sonra VIII. Mikhail'in eylemlerini tanımlarken Pakhymeres, İmparatorun Latin *φύλαι* (ırklar, ulusal gruplar)'a nasıl davrandığını ve hemen ardından Mikhail'in kendi egemenliği altına girmeleri için "İtalyan ırklarından" (*τῶν Ἰταλικῶν γενῶν*) soyluları nasıl ikna ettiğini anlatır.¹⁴ Benzer şekilde, Crete [Girit], bazen "İtalyanların yönetimi" (*Ἰταλῶν ἐπιχράτεια*) olarak adlandırılan Venedik idaresi altında kabul edilir.¹⁵ Konstantinopolis Patriği Kıbrıslı III. Gregorios'un durumunda, muhalifi Ioannes Bekkos, onu "İtalyanlar arasında doğan ve büyüyen... onların kıyafetlerini giyen ve dilini konuşan" bir adam olarak tanımlamıştır.¹⁶ Bununla birlikte, terimin genel kullanımı göz önüne alındığında, söz konusu örneklerde tarihçinin bunu genel (Batılı) anlamdan ziyade spesifik (İtalyan) olarak kullanıp kullanmadığı kesin değildir.

Aynı zamanda terimin, Akka Krallığı'na atıfta bulunmak için kullanılması da genelleycidir. "Eskiden beri" Suriye'nin sınırları boyunca yaşayanlar İtalyanlardı ve Mısırlılar, bunların kontrolünde bulunan Beyrut, Sidon [Sayda], Laodikeia [Lazkiye], Tripoli [Trablus] ve Akka gibi "İtalyanların büyük şehirlerini" fethetmişlerdi. Pakhymeres'in ardılı olan ve onu da aşan Gregoras, doğru bir şekilde, Haçlı Krallığı'nda ikamet edenleri Fransız Haçlılarının soyundan gelen kimseler olarak tanımlıyordu; böylece Gregoras, Pakhymeres'in "İtalyanlar" terimini kendi bu şekilde kullanmamasına rağmen iyi bir şekilde anlamıştı. İlginç şekilde Pakhymeres, Akka Krallığı'nın kaybına içten bir sesle yas tutar ve bunu bir dereceye kadar VIII. Mikhail'in Sultan Baybars ile ittifak siyasetine bağlar.¹⁷ Bütün bu bölgelerden sadece Ermenilerin devletinin kaldığını, dinden dönmeyi reddeden, savaşta ölen ya da şehit olanlar dışında İtalyanların bu şehirlerinde ikamet edenlerin dağıtıldığını söyler. Açık bir şekilde, Pakhymeres burada büyük Hıristiyan topluluğundan bahseder, onun için, Haçlı devletlerinin sakinlerinin Ortodoks değil de Katolik Hıristiyanlar olması mühim değildir. Bu çarpıcı ve mantığa aykırı bir duyarlılıktır. Burada "İtalyanlar" terimi belki de sadece Batılıları değil aynı zamanda genel olarak Katolik Hıristiyanları da tanımlıyordu.

Bu beni, "İtalyan" teriminin Katolik manasına gelen diğer kullanımına getirmektedir. Pakhymeres, tek olmasa da -örneğin Akropolites ile paylaştığı- garip

¹³ Failler, 467.

¹⁴ Failler, 219. II. Andronikos'u Selanik'te iki yıl kaldıktan sonra karşılayan Konstantinopolis "İtalyanları" sadece Cenova, Pisa ve Venedik tüccarları mı yoksa diğer batılılar mı? Pakhymeres, (Bonn), II, 195, 291.

¹⁵ Pachymeres, (Bonn), II, 209, 241.

¹⁶ Pachymeres, (Bonn), II, 89; karşılaştırınız: Laiou, *Constantinople*, 35.

¹⁷ Failler, 241, 243; Pachymeres, (Bonn), II, 86-87.

bir şekilde dini adlandırma söz dağarcığına sahipti. Bunda, Bizanslılar Romalıları; ama aynı zamanda “İtalyanlarla” yan yana gelecek şekilde “Graikoi”lerdi. Böylelikle 5 Ocak 1282’de, Vespers’te, “Union” siyasetinin sonunu işaret etmek için yeniden arındırılmış olan Ayasofya Kilisesi’nde büyük bir ayin yapıldı. Bu olayda orada bulunanlar “hem Yunan [Γραικοί] hem de İtalyan’dılar.” Pakhymeres; bazı insanların, kilisenin kısa bir süre önce arındırılmasının *onların* yanlışları sebebiyle gerçekleştirilmesine rağmen, Büyük Kilise’nin içinde mum tutan İtalyanları görünce, oldukça şaşırıldıklarını söylüyor.¹⁸ Açık bir şekilde burada “İtalyanlar,” Katolikler manasına gelmektedir ve Γραικοί [Graikoi] Ortodoks manasına gelir; Pakhymeres, Γραικοί [Graikoi] terimini sadece kiliseye ait konulara değinirken kullanır ve bir noktada bu terimin Papalığa -ya da İtalyanlara- ait hiyerarşi tarafından “Romalıları”, başka bir deyişle Bizanslıları tanımlamak için kullandığı terim olduğunu netleştirir.¹⁹ Başka yerlerde İtalyanlar sapkınlıkla suçlanırlar.²⁰ Bazen “Latin” terimi “İtalyan” ile değiştirilebilir olması dolayısıyla “Katolik” için kullanılırdı.²¹ Şaşırtıcı bir şekilde, genellikle Bizanslı anlamına gelen “Romalı” kelimesi bazen birbirleri ile yan yana bulunan Γραικοί (Ortodoks) ve Ρωμαῖος (Katolik) ya da Roma’da ikamet eden Katolik bir Roma sakinini tanımlamak için de kullanılmıştır.²² Böylece, Batılı manasına gelen kapsamlı “İtalyan” terimi, eşit derecede kapsamlı olan Katolik Hıristiyan anlamının farklı bir kullanımından türetilmiş gibi görünmektedir. Burası hiç kuşkusuz tüm Batılıların, başka bir deyişle, İtalyanlar gibi Roma kilisesinin taraftarlarının tanımlanmasının kökeni olmuştur.

Γραικός-Ιταλός kavramlarının yan yana konumlandırılması, Akropolites’in Antik Yunanlar (Γραικοί) ile Romalıları (Ιταλοί) ayırımına kadar uzanır.²³ Herbert Hunger, bir Bizanslı azınlığın Yunanlılar ve İtalyanların aslen birleşmiş olduklarını ve pek çok ortak noktayı paylaştıkları iddiasını ortaya attığını daha önce ileri sürmüştü.²⁴ Birleşmeye karşı olan Pakhymeres bu durumu kesin olarak reddederken, onun kullandığı terminoloji bu görüşü bir alt metin olarak yansıtır. Aynı zamanda, Pakhymeres bazen ya Müslümanlara muhalif olarak ya da aynı Tanrının taraftarları anlamında bir Hıristiyan topluluğundan bahseder, böylece

¹⁸ Pachymeres, (Bonn), II, 22-23. "İtalyan" kelimesini Katolik anlamında kullanılmıştır: Karşılaştırınız: II, 47, 109.

¹⁹ Failler, 461. Benzer şekilde, Failler, 481: VIII. Mikhail, Graikoi (Ortodoks) ve İtalyanların inancın büyük gizemlerinde çok yakın olduklarını ve birbirleriyle dil alışverişi yaparak kolay iletişim kurabileceklerini savunuyor. Pakhymeres, Katoliklerin Grekleri "Beyaz Hacerogulları" olarak değerlendirdiğini iddia eder: Failler, 471.

²⁰ Failler, 479, 481, 529-31.

²¹ Failler, 625.

²² Roma'nın sakinleri için, Failler, 55. Karşılaştırınız: Failler, 495: πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν =the Church of Rome [Roma Kilisesi]; İki kilisenin birleşim töreninde, Gospeller Yunanca ve Latince olarak okunmuşlardır: Γραικῶς τε ὁμοῦ καὶ Ῥωμαῖως, Failler, 511.

²³ G. Akropolites, *Opera*, ed. A. Heisenberg (Stuttgart, 1928), Κατὰ Λατίνων B, 64-65.

²⁴ Hunger, *Graeculus Perfidus, ITAΛΙΟΣ ITΑΜΟΣ*, 44-45; Karşılaştırınız: ss. 21, 33, 34, 37.

Hıristiyanlar arasındaki savaştan hayıflanır.²⁵ Bunlar hiç şüphesiz dindar ve klişeleşmiş ifadelerdir ama aynı zamanda bazı gerçekleri de yansıtır. Pakhymeres'in en mühim kaygısı Küçük Asya'nın kaderidir. Diğer tüm ilgileri bundan daha az önemlidir ve bununla sınırlandırılmıştır. Batılılar söz konusu olduğunda tekrarlanan konulardan biri, onların hem Konstantinopolis'i işgal etmeleriyle hem de 1261'den sonra sürdürdükleri düşmanlıklarıyla Bizans İmparatorluğu'nu zayıflatmalarıdır. Bu, Bizanslıları ilk olarak Türkler ile müttefik olmaya ve ikinci olarak da kaynakların Küçük Asya'dan Batıya yönlendirilmesine mecbur etti ki bunlar Türk yayılcılığına olanak tanıyan etkenlerin bir bileşimi anlamına geliyordu.²⁶ Buna bağlı olarak Pakhymeres, Küçük Asya'nın düşmesinden Batılıları sorumlu tutmuştur. Bu düşüncesine rağmen, kafasındaki birincil muhalefetin Katolik ile Ortodoks Hıristiyanlar arasında değil, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında olması akla uygun gelmektedir. Kilise birleşmesine karşı olsa da bu diğer kavramsal çerçevesi aynı ölçüde önemlidir ve yeterli derecede fark edilmemiştir.

“İtalyan” terimi böylece, Pakhymeres'in kullanımıyla, nadiren sadece İtalyanları ima eder ve denizci şehirlerin vatandaşlarıyla sınırlandırılır. Şimdi ana soruya geri dönelim. Pakhymeres İtalyanlar ve İtalya hakkında ne biliyordu ve ne bilmek istiyordu? İtalya coğrafyası hakkındaki bilgisi Antik coğrafya ve çağdaş durumlarla alakalı bir şeylere bağlı olarak siyasi olaylar konusundaki tartışmalarından açığa çıkarılabilir. Böylece, Venedik hem Aquileia (çağdaş Ptolemaik haritalarda olduğu üzere) hem de Venedik olarak tanımlanmıştır. Napoli Krallığı, Apulia olarak adlandırılmıştır; Gregoras bunu İtalya olarak tanımlar. Montferrat Markizliği ilginçtir ki, hem Gregoras hem de Pakhymeres tarafından Lombardiya'ya yerleştirilmiş ya da Lombardiya'nın bir parçası olarak görülmüştür.²⁷ “Lombardiya” geniş anlamda, çağdaş İtalyan kaynaklarında da bazen kullanıldığı üzere Kuzey İtalya manasında kullanılmıştır.²⁸ Ancak, Montferrat'ın Lombardiya'ya dahil edilmesi hem siyasi hem de coğrafi bir ifadedir: Pakhymeres, Montferrat Markizliği'ni “Lombardiya Hükümdarlığı” olarak tanımlamıştır ve bu, aslında Markiz William'ın (ö. 1292) idaresi sırasında Montferrat'ın Lombardiya siyaseti içerisinde önemli bir güç olduğunun göstergesidir.²⁹ Yine de, coğrafi anlamda şunu söyleyebilirim ki, Pakhymeres doğru bir şekilde Konstantinopolis'ten (hem Tunus

²⁵ Bu en az iki durumda söz konusu olur: VIII. Mikhail'e bazı keşişlerin söylediği üzere, 1267 yılının akabinde, Papa Hıristiyanlar arasındaki savaşa izin vermemeliydi, "Romalılar ve Onların Grek olarak adlandırdıkları, aynı dine mensupular, Hıristiyan'dılar ve İtalyanlar olarak aynı kiliseye bağlıydılar." (Failler, 461, 463); II. Andronikos'un da benzer bir mesajı Katalanlara gönderdiği söylenir: Pachymeres, (Bonn), II, 566.

²⁶ Örneğin, Failler, 29 vd.

²⁷ Theodoros Palaiologos, Montferrat'a giderken Lombardiya'ya gidiyor şeklinde denmiştir: Pachymeres, (Bonn), II, 87-88, 597-602.

²⁸ Bakınız: *Enciclopedia italiana*, s.v. Lombardia.

²⁹ Bakınız: *Enciclopedia italiana*, s.v. Montferrato; *Cambridge Medieval History*, V/II, 23-24.

hem de Kartaca olarak tanımladığı) Tunus'a, Avlonya'dan başlayıp Sicilya'nın güneydoğusunda Tiren Denizi boyunca Pakhinos'u geçen (Πάχυνος ἄκρα, [Pakhinos akra] Ptolemaik haritada olduğu gibi) bir rotayı tarif eder.³⁰

Siyasi coğrafya bağlamında şunu görüyoruz ki İtalyan siyaseti Pakhymeres'in ilgi alanına sadece belirli nedenlerle gerçekleşen Bizans ile temaslarında girmektedir. Pakhymeres'e göre, İtalya'nın siyasi sahnesinde Anjoulu Charles'in siyaseti ve kişiliği hakimdir ve tabii ki de haklıdır. Papalık ve Aragon Kraliyet Hanedanı, Anjoulu Charles ya da Bizans'ın evlilikle ilgili ve savunma planlarıyla bağlantılı oldukları ölçüde önemliydiler. Onun gözünde en önemli olay, 1266 yılında, Benevento Savaşı'nda Anjoulu Charles tarafından Sicilyalı Manfred'in bozguna uğratılmasıydı. Papalık ve İmparatorluk arasındaki büyük mücadeleler, İtalya'daki Guelphler ve Ghibellineler, babadan oğula geçen papalığa yönelik Alman imparatorlarının düşmanlığı hakkındaki bir açıklamada iç içe geçirilmişti.³¹ Manfred hakkında Pakhymeres, babasından (II. Frederick'ten) kiliseye (Roma'ya) yönelik bir düşmanlığı miras aldığını ve bu nedenle Konstantinopolis'i elinde tutan İtalyanlara karşı savaşmak için Alman güçlerini yollaması gerektiğinin oldukça anlaşılabilir olduğunu ifade etmektedir. Bu yorumun nedeni İznik güçlerine karşı Akhaili II. William ve Manfred ile Epirli II. Mikhail'in arasındaki koalisyondur ki bu koalisyon 1259 yılındaki Pelagonia Savaşı'nda utanç verici bir şekilde sona erdi. Bu müttefiklerin her birinin aklında, Pakhymeres'in yorumunun özel referansı olan Konstantinopolis'in ele geçirilmesi olması mümkündür.³² Pakhymeres'in de bildiği gibi, Anjoulu Charles'ı Sicilya'ya çağıran Papalıktı ve bunun arkasındaki neden Hohenstaufen'in Sicilya'yı Papalıktan bağımsız olarak yönetmek istemesiydi; bu husus gerçeğe oldukça yakındır.³³ Manfred'in yenilmesiyle, önceden bir kont olan Anjoulu Charles, Papa tarafından söz verilen bir ödül olarak Sicilya'nın yeni kralı oldu. O, Konstantinopolis'i ele geçirmeyi hırs edinmesinin yanı sıra Pakhymeres'in de onu tanımladığı kibri ile bir donanma inşa ettirmiş ve Konstantinopolis'in işgali için IV. Clement'in desteğini almıştı.³⁴ O andan itibaren, 1285'te Charles'ın ölümüne kadar, Pakhymeres'in İtalyan politikalarına dair tartışması, politikalarını kabataslak olmasına karşın oldukça doğru bir şekilde özetlediği VIII. Mikhail, Anjoulu Charles, Aragon Kraliyet ailesi ve birbirini takip eden Papalar arasındaki ilişkiler tarafından belirlenmiştir. İyi çizilmiş bir sahnede, Anjoulu Charles'ın, Bizans elçilerinin X. Gregory'nin Papalık Sarayı'na gelişi karşısında öfkeden kudurması, Papanın ayaklarının dibinde yuvarlanması ve asasını kemirmesi yer alır.

³⁰ Failler, 465-67.

³¹ İtalya'daki diğer büyük olaylara, XIV. yüzyılın başında Floransa'daki sivil sorunlar gibi değinilmemiştir.

³² Failler, 117-18; Karşılaştınız: D. J. Geanakoplos, *Emperor Michael Paleologus and the West, 1258-1282* (Cambridge, Mass., 1959), 47 vd.

³³ Failler, 249.

³⁴ Failler, 411, 461, 641; N. Gregoras, *Byzantina Historia*, Bonn ed., 3. Cilt. (1829-55), I, 123 (bundan sonra Gregoras), Charles'ın hırsları için.

Ancak Pakhmeres, Papa'nın, Konstantinopolis'in önceden de onların olduğunu ve şimdi de onlara ait olduğunu söyleyerek "Rumların" haklarını savduğunu belirtir.³⁵

VIII. Mikhaıl'in hükümdarlığı döneminde İtalyan siyaseti nasıl Anjoulu Charles ve onun planları tarafından domine edildiye, II. Andronikos'un hükümdarlığı döneminde de III. Frederick'in imparatorluğu kasıp kavuran Katalan paralı askerleri ile bağlantısı dolayısıyla esas ilgi odağı Sicilya'dı. Gerçekten de Sicilya ile ilgili hemen hemen her atıf daima Katalan Kumpanyasıyla ilişkilidir, diğer mevzular hususunda yalnızca küçük ve önemsiz bilgiler bulunur. Bununla birlikte, mevcut bilgiler doğru olma eğilimi gösterir. Böylelikle, doğru bir şekilde II. Frederick'in torunu olarak tanımlanan (II. Frederick'in annesi Konstanza aracılığıyla, Manfred'in kızıdan) III. Frederick ile Napoli'deki Anjou Hanedanı'nın yardımına gelen Valoisli Charles arasında Sicilya'da gerçekleşen savaşa dair de bahis vardır. Pakhmeres'in anlattığına göre, III. Frederick bir aile geleneğinden ötürü kiliseye neredeyse muhalifti. Daha sonra Caltabelotta Barışı'ndan da kısa bir şekilde bahsedilmiştir, Valoisli Charles'ın Courtenaylı Katherine ile evlenmesi (Pakhmeres Katherine'i, doğru bir şekilde, Baldwin'in torunu olarak tanımlar) vasıtasıyla Konstantinopolis üzerinde hak iddia etmiş ve "διχὰ τέρας, εἶτ' οὖν γῆς ... κρᾶτορα." olarak Papa tarafından "taç giydirilmiştir."³⁶ Böylece, Pakhmeres'in Avrupa'da yaşanan karışıklıklar hakkında -en azından İtalyan siyaseti ve evlilik ittifakları konusunda- oldukça iyi bilgi sahibi olduğu ortaya çıkarma direkt olarak Bizans konusuyla alakalı olmadığı sürece Pakhmeres bu tür konulara nadiren değinmiştir. Aynı zamanda, Batı feodal gelenekleri hakkında da bir şeyler biliyor gibi görünmektedir; Kral III. Frederick'e bağlılığını koruyarak, Berengar d'Entença'nın II. Andronikos'a bağlılık yemininden söz etmiştir.³⁷

Pakhmeres İtalya'daki güçlerin iç siyasetiyle ilgilendiği kadar Cenova ve Venedik'in siyasi yapıları yani hükümetleri hakkında da bir şeyler bilmektedir. Venedik senatosu için κοινὸν συνέδριον [Koinon synedrion] sözcüğünü ve Cenova Konseyi için de συνέδριον [synedrion] sözcüğünü kullanır.³⁸ Cenova kolonilerinin

³⁵ Failler, 523; M.-H. Laurent, *Le bienheureux Innocent V et son temps*, S T 129 (Vatican City, 1947).

³⁶ Pachmeres, (Bonn), II, 394. Karşılaştırınız: Laiou, *Constantinople*, 129 vd.

³⁷ Pachmeres, (Bonn), II, 499.

³⁸ Pachmeres, (Bonn), II, 243; Planoudes, Venedik Senatosu'na konuşur. O dönemin diğer Bizans kaynakları Venedik Senatosu'nu βουλή [boule] diye adlandırmaktadır: F. Miklosich-J. Müller, *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi*, (Venedik, 1865), III, 86 (1277). Venedik Devleti araştırmalarda, περιφανές κουμούνιον και ὁλότης Βενετίας ya da ἐπιφανῆ δοῦκα και κουμούνιον Βενετίας [periphanés kounounion kai holotes Venetias ya da epifane douka kai kounounion Venetias] olarak kılınmıştır, çevirisi için "illustis ducis et communis Veneciarum": Bakınız: Miklosich-Müller, *Acta*, III, 84, 100, ve G. M. Thomas, *Diplomatarium Veneto-Levantinum* (New York, 1966), I, 82, 200 vd. "συνέδριον" [synedrion] terimi Cenova'ya uygulandığında, komunal yönetim yani "yerel idare" ile eşdeğer bir anlama gelmektedir. Karşılaştırınız: *Liber Jurium Reipublicae Genuensis*, ed. H. Ricottius, *Monumenta Historiae Patriae* (Turin, 1872), I, no. 945 (ambaxatores comunis Janue);

siyasi yapılarının Cenova'ya göre şekillendiğini³⁹ ve tüm Cenova kolonilerinin işbirliği içinde olduklarını bilir.⁴⁰ Aynı zamanda, kendisinin *πρωτῶρ τοῦ δήμου* [praiton tou demou] olarak çevirdiği Roma'daki *tribunus plebis* ile isim ve asıl işlevi eşdeğer olan *abbate del popolo*'nun Cenova'dan tayin edildiğini bilir.⁴¹ En azından, Cenova halkının iki katepanından biri olan Spinola'nın (Opizzino Spinola) adını bilir ki onun kızı Montferrat Markizi olan II. Andronikos'un oğlu Theodoros ile evlenmiştir.⁴² Dahası, bu iki devletin hatta Pisa'nın iç siyasetiyle ilgilenmez. Epey sofistike bir tavır takınarak hakkında fazlasıyla bilgi sahibi olduğu husus, Bizans İmparatorluğu'nun terk ettiği yerlerde ve Karadeniz bölgesinde Cenova'nın sürdürdüğü ticari politikalarıdır. Karadeniz'deki Cenova üstünlüğünün nasıl başladığını ayrıntılarıyla anlatır -kısmen İmparatorluğun imtiyazlarına, kısmen de kış aylarında dâhi gemi ile seyahat etmelerine dayanır. Trabzon'daki III. Aleksios ve *kommerkion*'dan destek isteyen Cenovalıların sorunlarının ayrıntılı bir kaydını verir⁴³ ki zaten Karadeniz bölgesi ile oldukça ilgili ve bu bölge hakkında hayli bilgi sahibiydi. Foça'daki şap madenlerinin Zaccarialar'ın tekeli altında olması ve VIII. Mikhail'e kendi hemşerileri tarafından Küçük Asya şapının ihracatının yapılmasını yasaklatarak pazarı tamamen köşeye sıkıştırma çabaları hakkında da eşit derecede iyi bilgi sahibidir; aynı zamanda diğer Cenovalıların bu imparatorluk siyasetine itirazları hususundan bihaber değildir.⁴⁴ Genel olarak konuşmak gerekirse, Cenova başta olmak üzere, İtalyan şehirlerinin üstünlüklerini tesis etmelerini sağlayan yöntemler hakkında, bunların Bizans ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri dolayısıyla üzüntü duysa bile, oldukça kayda değer bir anlatı sunar. Pakhymeres'in İtalyanlara karşı tutumu birkaç önemli faktör tarafından belirlenmiştir. İznik'te doğmuş ve büyümüş biri olarak bunlardan onun için en temel olanı, imparatorluğun kalbinin ve çekirdeğinin doğuda yatması gerçeğiydi. Küçük Asya'nın kaybindan acı duymuştur ve bundan kısmen de olsa İtalyanları sorumlu tutmuştur. Onların 1204'te Konstantinopolis'i zapt etmesi ve akabinde "thalassokrazi"yi kurmaları Bizans'ı kıyı bölgelerin savunması için kaynak aktarmaya zorlamış ve onların Türk ilerlemesine karşı koymasını engellemiştir, İtalyanlara karşı mücadele edebilmek için Kumanlar ve Türkler ile çıkarıcı müttefiklikler kurmak zorunda kalmışlardır.⁴⁵ Buradaki İtalyanlar genel olarak Katoliklerdir, ama spesifik ve tarihsel olarak bakıldığında

col. 1356: dominus Guigliel-mus Bucanigra comunis et populi ianuensis capitaneus et consilium magnum.

³⁹ Pachymeres, (Bonn), II, 495, 624. *ἐκ τῶν ἐκασταχοῦ κοινῶν συνεδρίων τοῦ γένους αὐτῶν.*

⁴⁰ Pachymeres, (Bonn), II, 243, 624.

⁴¹ Pachymeres, (Bonn), II, 624. Ayrıca bkz. W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant au moyen-âge* (Leipzig, 1936), I, 458, referansın Pera'daki nüfusun ilk *abbate del popolo* olduğunu söyler ve Pakhymeres'in kurum hakkında geniş bir bilgiye sahip olduğunu not düşer.

⁴² Pachymeres, (Bonn), II, 598. Diğer yandan, Pakhymeres, Bizans için önemli bir dönem olan Guglielmo Boccanegra döneminde Cenova'nın iç siyasetine değinmez.

⁴³ Pachymeres, (Bonn), II, 448-50.

⁴⁴ Failler, 535 vd. Karşılaştırmız: M. Balard, *La Romanie genoise*, 2 cilt. (Rome, 1978), II, 776 vd.

⁴⁵ Failler, 27, 29.

Venedikliler ve Cenovalılardır. Bu durum Pakhymeres'in *Tarih*'inin en başında gelir ve gidişatı belirler. Aynı konu, Konstantinopolis'in geri alınması için birbiri ardına gelen papaların ya da Anjouluların planları hakkındaki tartışmada sürdürülür. Bu konu, 1285'ten sonra en başta da Batılılara karşı ihtiyaç duyulan ama artık olmayan Bizans donanmasının yok edilmesine itirazlarında da işlenmiştir. Öte yandan, Pakhymeres'in, öncesinde yanlış yönlendirilmiş olmasına rağmen hem Katolik hem de Ortodokslara mensup olanlar arasında Hıristiyan birliğinin olduğu konusunda hiçbir şüphesi yoktur. Bu konuyla ilgili yukarıda söylenenlere, İtalyan devletlerine, Sicilya'ya, Venediklilere ve Cenovalılara yapılan atıfların onlar hakkında tuhaf bir şekilde tanıdık bir hisse sahip olduğu -sanki bunlar oldukça iyi tanıdığı alanlar ve insanlar gibi- konusunda bir yorum eklenebilir. Onlar tabii ki, açık ve net bir şekilde "öteki"dirler. Pakhymeres'in dahil olduğu dünya Doğu (Küçük Asya) ve Batı'dan (Konstantinopolis'in batı toprakları, öncelikli olarak da Epirus) oluşmaktadır. İtalya tüm bu coğrafi parametreler içerisinde yer almamaktadır. Pakhymeres gerçekçi biridir. Bir noktada VIII. Mikhail'e, eskiden, 1204'ten önce imparatorluğun sınırlarının Fırat ve Dicle'den Sicilya ve Apulia'ya, Mısır'dan Kutup bölgelerine kadar uzandığını söylettirir; elbette biliyoruz ki Palaiologos Dönemi'nin retorik evrensel birliktelik üzerine kuruludur.⁴⁶ Ama Pakhymeres ne açık bir biçimde ne de ima yoluyla bu tür iddialarda bulunur. Onun için İtalyanlar hem İtalyan *sıfatıyla* hem de Katolik *sıfatıyla* yabancıdırlar; fakat bu yabancılık, bir erkek kardeş kadar yakın olabilecek tanıdık bir yabancılıktır.

310

XIV. yüzyılın diğer iki büyük tarihçisi Ioannes Kantakuzenos ve Nikephoros Gregoras ortak düşüncelere sahip oldukları kadar farklı düşüncelere de sahipti.⁴⁷ İlk olarak paylaştıkları kesin, somut ve ayrıntısız gerçeklerdi: Kantakuzenos için ortaya konulan bahsin Gregoras'tan çok daha fazla olmasına ve her biri üzerinde oldukça farklı bir etki bulunmasına rağmen her şeyden önce ikisi de büyük bir iç savaşın ilk elden tanıklarıydı. Ayrıca, her ikisi de Bizanslılar için çok küçülmüş bir dünyada yaşadıklarının farkındaydı. Apaçık durumları burada irdelemeye gerek yoktur; örneğin eski Bizans İmparatorluğu'nun çok önemli bir kısmı ya hâlâ Batılıların elindeydi ya da Batılıların eline yeni geçmişti -Mora, Rodos, Ege Adaları ve İyon Denizi, Girit ve Kıbrıs'a ilaveten- Pera'dan bahsetmiyorum bile. Şunu farz edebilirim ki, bu hususu kanıtlamaya ihtiyaç duymadan XIV. yüzyılın eğitilmiş Bizanslıları ya da esasında herhangi bir dönemin Bizanslısı, aslında aptal değildi; eklemem gerekiyor ki onlar, gerçeği her ne kadar gizlemek isteseler de bu gerçekliğin bazı yönlerini kendilerinden bile gizlemeleri zordu. Böylece Gregoras ve Kantakuzenos tabii ki de farklı bakış açılarından hareketle, dışarıdakilerin -Sırpların, Bulgarların, Türklerin ve hatta İtalyanların- hareketlerinin yaşam veya ölüm

⁴⁶ Failler, 209.

⁴⁷ Pakhymeres'in tarihi 1308'de son bulur; Kantakuzenos 1320'den 1356'ya kadar olan dönemi ve Gregoras da 1204'den 1359'a kadar olan dönemi anlatır. Gregoras'ın Pakhymeres'e olan bağımlılığı için bkz. R. Guiland, *Essai sur Niciphore Grigoras: l'homme et l'oeuvre* (Paris, 1926).

dağıtacağı bir dünyada yaşadıklarının tamamen farkındaydılar. Buradaki soru, gerçeklikle, özellikle de İtalya ve İtalyanlarla alakalı olarak ne derecede ilgilendikleriydi.

Her iki tarihçi de XIV. yüzyılın ortalarında yoğun bir iletişim döneminin sürdüğü onca yıldan sonra yazıyorlardı ve genel olarak Batılılara, bilhassa İtalyanlara oldukça aşina olmaları şaşırtıcı değildir. Palaiologos imparatorlarının Batılı prensesler ile evlilikleri, Batılı tüccarların varlıkları konusunda tamamlayıcı bir rol oynamıştır. Bu hanımlardan her biri, -Montferratlı Irene, Brunswick-Grubenhagenli Adelheid (Irene) ve özellikle de bunların sonuncusu olan Savoylu Anna, kendileriyle birlikte büyük bir maiyet de getirmişler ve saraydaki Bizanslılar, Batıların ve İtalyanların daha çok Batılı eğlence şekilleri, İtalyan giysileri vs. geleneklerine ayak uydurmuşlardır. Hem Gregoras hem de Kantakuzenos, III. Andronikos ve hemşehrilerinin dâhil olduğu turnuvalar ve mızrak dövüşlerinden bahseder, hatta Kantakuzenos, Andronikos'un kendini bu tür şeylerin uzmanları olan Cermenler, Fransızlar, Burgondiyalılar ve Savoylulardan daha iyi kanıtladığına değinir. Gregoras, bu turnuvaların ve mızrak dövüşlerinin arasındaki farkları ortaya koyarak, uzun ve ayrıntılı tanımlamalarını verir.⁴⁸ Bu maiyettekilerle, kilise birliğiyle müzakere etmek için ya siyasi ya da evliliğe dayalı ittifaklar nedeniyle İtalya'ya sürekli olarak gidip gelen elçilerle ve Konstantinopolis'teki Dominikanlar ve Fransiskenlerle etkileşimler, İtalya ve İtalyanları siyasi ortamın yanı sıra toplumsal dünyanın da tanıdık bir parçası haline getirmişti. Kantakuzenos özellikle Pera'daki Cenovalılar arasında Batılı aristokratlar ve önemli insanları içeren gruplarla bir araya geldi; kendisi de büyük olasılıkla bir İtalyan lehçesi ile bir çeşit "Latin" dili konuşuyordu.⁴⁹ Batılı prenseslerle Bizans İmparatorluğu'na gelen bireylerin bazıları, akabinde gelişen siyasi gelişmelerde önemli rol oynamışlar ve Kantakuzenos da onlarla çok yakın temas halinde olmuştur. Savoylu Anna, maiyetindekilerden Zampea (Isabeau) ve onun oğlu Artotos'un (Odoardo?) bu noktada bir örnek olduğu gibi, onun Bizans ve İtalya'daki maceraları hakkında yapılacak bir çalışma oldukça verimli olurdu.⁵⁰ Gregoras da İtalyanlarla kendi başına temas halindeydi. Bu arka planı verdikten sonra, İtalya'nın ve İtalyanların, dünya görüşlerinde hangi yeri işgal ettiklerini görelim.

⁴⁸ J. Cantacuzenus, *Historiarum*, Bonn ed., 3 vols. (1828-32), I, 204-5 (Bundan sonra Cantacuzenus); Gregoras, I, 481-83.

⁴⁹ Cantacuzenus, III, 303. Arkadaşlarından biri, "Ntziuan de Spinia" (Giovanni Spinola), "Latinler arasında şerefli biri olduğunu" söyleyen, aynı zamanda Yunanca bilir: I, 484. III. Andronikos'un sırdaşları arasında Pera'nın asil ailesinden 3 Cenovalı bulunmaktadır -Raffo Doria, Raffo de Mari ve Federico Spinola: I, 39. Fransiskenlerin eylemleri için, bkz. M. Roncaglia, *Les frères mineurs et l'église grecque orthodoxe au XIIIe siècle (1231-1274)* (Cairo, 1954); D. Geanakoplos, "Bonaventura, the Two Mendicant Orders and the Greeks at the Council of Lyons (1274)," *The Orthodox Church and the West* (Oxford, 1975), 183-211. Dominikanlar hakkında bkz. M. H. Congourdeau, "Frère Simon le Constantinopolitain, O.P. (1235?-1325?)," *REB* 45 (1987), 165-81.

⁵⁰ Cantacuzenus, I, 205; II, 123, 126, vb. Karşılaştırınız: D. M. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakuzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460* (Washington, D.C., 1968), 47.

İlk olarak, terminoloji hakkında birkaç soruna değinelim. Hem Gregoras hem de Kantakuzenos, "Latin" terimini İtalyanlar da dâhil olmak üzere Batıların genel bir tanımlaması olarak almışlardır; "İtalyan" terimi, İtalyan yarımadasında yaşayanlar ya da bunların bir bölümü anlamıyla sınırlandırılmıştır. Pakhymeres'in "İtalyan" dediği Konstantinopolis'in Batılı idarecileri, burada "Latin" olarak tanımlanmıştır.⁵¹ Aynı insanlar, örneğin Euboa'nın [Eğriboz] idarecileri, bazen Latin olarak tanımlanmışlar, bazen de daha spesifik olarak Venedikli ya da Cenovalılar olarak tanımlanmışlardır; hatta Pera'nın Cenovalı sakinleri de sık sık "Galata'nın Latinleri" olarak adlandırılmışlardır.⁵² Genel tanımlamaların yanında, Batıların ve onların topraklarını farklılaştırmaları da bulunmaktadır: Fransa, Burgondiya, Savoy, Montferrat, İspanya, İngiltere ve "Almanya"nın tamamından, spesifik olarak bahsedilmektedir. İtalyan yarımadası söz konusu olduğunda, göreceğimiz gibi oldukça sıkı bir farklılaştırma mevcuttur. İtalya, XIV. yüzyıl Bizanslıları için en önemli kısım olan daha geniş bir Batı dünyasının parçasıdır ve rolü en iyi o geniş dünyanın parçası olarak anlaşılır.

Kantakuzenos ve Gregoras'ın dünyası Pakhymeres'e oranla önemli ölçüde batıya kaymıştır. İlk olarak onların bildiği şekliyle dünyalarına, başka bir deyişle değindikleri yerlere göz atalım. Kantakuzenos'un dünyası Küçük Asya kıyılarını, Balkanlardaki Bizans varlığını, eski Bizans topraklarındaki çeşitli Batılı güçlerin varlıklarını; Arnavutlar, Sırp ve Bulgarlar tarafından idare edilen ya da mesken edilmiş yerleri, kuzeyinde, 1350 Eylül'ünde başlayan Boğazlar Savaşı'yla alakalı olarak epey ilgi gösterdiği Kefe ve Tana'yı içerir; aynı bağlamda Altın Orda Moğollarından da söz eder.⁵³ Batıya yaklaştıkça, detaylandırmalarda çeşitlilik görürüz; Almanya veya Almanlar, Fransa, Aragon, Burgundiya ve II. Humbert, Viennois* Veliahdına değinilmiştir.⁵⁴ İtalya'da Venedik, Cenova, Korsika, Sicilya, Montferrat, Savoy, Taranto, Calabria ve Lombardiya'ya değinilmiştir.⁵⁵

⁵¹ Gregoras, I, 17, 81 vd. 85-86; Cantacuzenus, I, 520-21, 173-74.

⁵² Örnek için bkz., Gregoras, I, 117, 95, ve Cantacuzenus, III, 211 vd. Pakhymeres'in *Ἰταλική κόρουζα*'sının eşiti *Λατινική ὀροβός*'dur. Karşılaştırınız: Gregoras, I, 96, 447; II, 834.

⁵³ Cantacuzenus, III, 192 vd. Bunun için, bkz. C. P. Kyrris, "John Cantacuzenus, the Genoese, the Venetians and the Catalans (1348-1354)," *Byzantina* 4 (1972), 331-56; M. Balard, "A propos de la bataille du Bosphore: l'expédition genoise de Paganino Doria a Constantinople (1351-1352)," *TM* 4 (1970), 431-69.

* Viennois, Güneydoğu Fransa'da bir bölge. (ç.n.)

⁵⁴ Viennois'in veliahdı için, bkz. Cantacuzenus, III, 13 vd.; ismin formu (*Δελφίνου Ντεβιάνου*, *Ἰμπέρτου Δελφίνου Ντεβιάνου*) Kantakuzenos'un "Dauphin de Viennois"u bir sıfattan ziyade bir isim olarak kullandığını gösterir; aynı zamanda "marquis" sözcüğünün benzer kullanımı Montferrat Markizliğine referans yaparken de mevcuttur. (III, 12); Onun gerçeklerin tamamıyla farkında olduğunu düşünüyorum; ama sıfatı sadece söz konusu olan kişiye referans yapmak için kullanılmaktadır, böylece bu bir isim gibi görünmektedir. İlginç bir şekilde, bu G. Stella tarafından da kullanılmıştır, *RISS* 17:1088 (147): Ingibertus Delfinus Vienne. Veliahdı için, bakınız: K. M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204-1571)* (Philadelphia, 1976), I, 205 vd.

⁵⁵ Cantacuzenus, II, 508-10; I, 256, 510. "Taranto Prensisi" onun her zaman Napolili I. Joanna'ya atıfta bulunma şeklidir.

Pakhmeres'in ve ondan hareketle aynı şekilde Gregoras'ın da dünyasının ayrılmaz parçalarından biri olan Suriye ve Mısır, Kantakuzenos'un Sultan el Nasrül-Hasan'a Hristiyanları korumak ya da tarafında olmasını sağlamak ve temelde de Lazaros'u Kudüs'ün patriklik tahtına yerleştirmek amacıyla elçisini gönderdiği zaman ortaya çıkmışlardır.⁵⁶ Kantakuzenos'un *oikoumene*'si 1347'deki büyük veba sonucu yıkılan alanlarla alakalı olarak tanımlamalarında yeniden inşa edilebilir: "İskitler" (burası Moğolların ülkeleridir), Karadeniz, Trakya, Makedonya, Yunanistan, İtalya, "Tüm Adalar", Mısır, Libya, Ürdün ve Suriye "ve esas itibarıyla (işgal edilen) daire içindeki tüm ekümen."⁵⁷ Bu Ortaçağ dünyasıdır: Hyperboreios* İskitleri de kesinlikle antik dünyaya aittirler, ama Montferrat Markizliği (farklı bir şekilde Lombardiya Markizi olarak da tanımlanabilir),⁵⁸ Savoy Kontluğu, Viennois Veliatlığı, "Frantza" ve "Burgunia", XIV. yüzyılda kendine sağlam bir şekilde yer edinir.

Kantakuzenos'un dünyası daha geniş görünür ama aslında değildir. Bu yerleri, devletleri ve insanları hatta bunların dışında değindiklerini bile gayet iyi tanıyabilir ama bunlarla çok alakalı değildir, esasında Pakhmeres'in zamanından beri küçülen dünyayla alakalıdır. Onun Konstantinopolis üzerindeki odak noktası, Güney Balkan Devletleri -Sırbistan ve Bulgaristan, Mora, Ege Adaları ve Küçük Asya'nın kıyılarıdır. Bizanslıların kaybettiği Küçük Asya'nın iç kısımları onun ilgisi dışındadır; aslında Moğollar ile de ilgili değildir ama onların Akdeniz güçleri, Venedik, Cenevo ve kabaca Bizans'a dokunan, Kırım ve Azak Denizi başta olmak üzere kıyılardaki faaliyetleri bunun dışındadır. Kantakuzenos, Moğolların iç meselelerine Pakhmeres'in yaptığı gibi ne ilgi duyar ne de onları bilir (ya da belki de biliyor ama önemsemiyordur). Ayrıca, onun tarihi çalışması büyük iç savaş için yazılmış uzun bir yazılı savunmadır: 3. kitabın tümü buna adanmış, batılılar (özellikle de Venedikliler ve Cenovalılar) arasında olan çatışmalara ayrılan 4. kitabın önemli bir kısmı ise, iç savaşın devamı olarak ele alınmıştır. Ayrıca bu -kaç tane kelimenin iç savaş için kullanıldığı- basit bir istatistiksel konu değildir; bu daha çok kavramsal bir konudur çünkü onun kendi dünya görüşü, sınıflar, aristokratik ayrıcalıklar, tebaanın itaatsizlikleri ve iç savaş boyunca eylemlerini meşrulaştırma ihtiyacı ile ilgili düşünceleriyle boyanmıştır.

Bu, Kantakuzenos'un İtalya ve İtalyanlar ile alakalı yaklaşımıdır. "İtalya" terimi onun kullandığı şekliyle tüm yarımadayı tanımlamak için kullanılan coğrafi bir terimdir. Böylece, VI. Clement'in bir Haçlı Seferi için yavaşlığı kişilere atıfta bulunmak için (gerçekte ya da kurguda) İtalya'nın hanedanlarından (idarecilerinden)

⁵⁶ Cantacuzenus, III, 90 vd. Burada Sultanın, benzer şekilde daha sonra Osmanlı dokümanlarında da yazıldığı gibi halkın kullandığı Yunanca ile yazılmış ilginç bir "mektubu" da eklenmiştir.

⁵⁷ Cantacuzenus, III, 49. Karşılaştırmız: Benzer şekilde Gregoras, III, 797-98, Bizi Cebelitarık Boğazı'na götürür ve vebanın sadece kıyı kesimlerini vurduğunu iddia eder.

* Hyperboreioslar; Uzak Kuzey'de, kuzey yelinin ötesinde oturan efsanevi ulustur. Mitolojik bir isimlendirme olarak kuzeyde yaşayan halkları tanımlamak için nadiren kullanılmıştır. (ç.n.)

⁵⁸ Cantacuzenus, III, 12.

bahseder; O, aynı zamanda, Papa ve “bu İtalya ve Batının geri kalanı” tarafından hazırlanan seferin ona karşı olacağı korkusundan da söz eder.⁵⁹ 1347'de, İtalya'daki tüm (κατὰ τὴν Ἰταλίαν) kralların birbirine düştüğü ve VI. Clement'in Haçlı Seferi planını suya düşüren büyük bir savaşı anlatır. Savaşla alakalı kısımlar Roma'da Cola di Rienzo'nun ilişkileri, Giovanni Visconti'nin eylemleri ya da Savoy Kontluğu'nun üç kolu arasındaki çatışmayla alakalı olabilir.⁶⁰ Kendi ilgi alanı dışında olan hiçbir yer ya da ulus için antropolojik ya da coğrafi bilgi vermediği gibi, İtalya hakkında da hiçbir coğrafi bilgi vermez. İtalya hakkında onu ilgilendiren şeyleri üç başlık altında özetleyebiliriz: Önemli İtalyanların kişisel fikirleri (bilhassa gerek Pera'daki gerekse de Cenova'daki Cenovalıların), Papanın kendiyile ya da iç savaşla alakalı düşünceleri, İtalyan güçlerinin Bizans İmparatorluğuyla alakalı, özellikle vuku bulan iç savaş ve sonrasındaki önemli yer edinen ve bazı İtalyan devletlerinin, öncelikle de Bizans iç savaşını anlama biçimine benzer şekillerde anladığı Cenova'nın politikaları. Dördüncü ilgi noktası ise, Bizans ve Cenova arasındaki adalar ve Kuzey Ege'deki şehirlerdir, başka bir deyişle Sakız, Midilli, Foça ile alakalı gerilimler konumuzun dışındadır ve bunlara burada değinmeyeceğim.

Kantakuzenos'un değindiği İtalyan bölgeleri ya da devletleri, siyasi ve dini bir güç olarak anlatılan Papalık (ancak Papalık Devletlerinden hiç bahsedilmemektedir), Venedik, Cenova, Sardunya, Milano, Montferrat, Savoy ve Napoli Krallığı'dır.⁶¹ Kantakuzenos'un ilgisinin odak noktalarından biri, bana göre, İtalyanları ve diğer Batılıları (ve okuyucuyu) iç savaşta işlediği günahlardan fazlasının kendisine karşı işlendiğine ikna etme arzusunda yatmaktadır. Pera ile kendisi ve Konstantinopolis ile Papalık arasında gidip gelen ve sonunda onu masum ilan eden birkaç elçilikten bahseder. Onun ikna etmeye çalıştığı kimseler Pera'daki Cenovalılar (ve sonucunda da İtalya), Savoy, Avignon Papalığı ve Viennois Velihtığıydı. İlk elçi 1345'de Henry adında Savoy'dan gelen bir Fransız'dı ve adı bilinmeyen diğeri de Fransız'dı; her ikisi de Pera'daki Cenovalılar tarafından savaşın nedenlerini öğrenmek için Kantakuzenos'a yollanmışlardı ya da Kantakuzenos bize bu şekilde anlatmaktadır. Kantakuzenos, onları haklı olduğu yönünde ikna etti ve onlar da hem İtalya'dan hem de Konstantinopolis/Pera'dan haberler getireceklerine dair söz verdiler.⁶² İkinci elçi aslında Viennois Velihtı tarafından Savoylu Anna'ya gönderilmişti ancak iç savaşın bitiminden sonra Konstantinopolis'e ulaştı ve Kantakuzenos'u tahtta buldu. Bartholomeu adındaki

⁵⁹ Cantacuzenus, III, 54, 56. Benzer şekilde, Savoy'dan diğeri bir delege, "İtalya"ya dönecektir: II, 510. Kantakuzenos bu dönemdeki Papalık makamı konusunda ya dikkatsizdir ya da habersizdir. Papalık o dönemde Avignon'da olmasına rağmen, VI. Clement'in elçilerinin İtalya'ya dönüşünden bahseder.

⁶⁰ Cantacuzenus, III, 62.

⁶¹ Bazı nedenlerden dolayı, Napoli Krallığı XIV. yüzyıldaki en alacalı desenlere sahiptir: Pakhymeres bunu "Apulia" diye adlandırmaktadır, Kantakuzenos "Taranto," ve Gregoras "İtalya" olarak adlandırmıştır.

⁶² Cantacuzenus, II, 502 vd.

büyükelçi, daha sonra hem Papa'ya hem de veliahda, Kantakuzenos'u dolu dolu ifadelerle övdüğü ve onu anlattığı mektuplar yazdı. Birkaç cümle bu mektupların hoşluğunu gösterecektir. Papa'ya, "Roma yönetimi altındaki tüm halk yüceltilsin, tüm dünya böyle bir imparatorun zaferiyle sevensin. Rabbin önünde yolu hazırlaması için meleğini gönderdiği ve savaşın karanlığını uzaklara göndermek, zeytin dalı gibi barış getirmek için O'nun meleğini gönderdiği tüm Hıristiyanlar için 3 Şubat'ta [1347] kutsal bir gün doğdu. Çünkü bu, çehresi tüm yaratılış tarafından arzulanan barışın Kralı II. Süleyman'dır..." Veliyahda şöyle yazdı: "Bütün sadık halk sevensin: Hıristiyanlar ilahiler söylesinler; görkemli şölen günleri görkemli tapınaklarda kendilerini yenilesinler..." Kantakuzenos, Augustus'tan daha hayırsever, (I.) Theodosius'tan daha dindar, "Afrika'yı İtalyanlarımıza boyun eğdiren" Scipio'dan daha adil ve iyi olarak tanımlanıyor. "Şimdi" diyor büyükelçi, "Onun saltanatının Hıristiyanlar arasında barış getireceğini ve İsmailileri püskürteceğini umuyorum."⁶³

Kantakuzenos'un Batılı güçleri kendi doğrultusunda ikna etmek istemesinin arkasında tabii ki de geçerli siyasi sebepler bulunmaktaydı: Papa VI. Clement (1342-52), Haçlı Seferi'ni en çok isteyen Papalardan biriydi ve İzmir Haçlı Seferi çok taze bir olaydı.⁶⁴ Kantakuzenos'un da korkmakta olduğu gibi, toplumsal ilişkilerin hatalı yönetilmesi neticesinde başka bir haçlı seferi de kendisine karşı yönlendirilebilirdi. Ayrıca, belki de yeğeni V. Ioannes'in Montferrat Markizi'ne hamilik yaparak Bizans tahtını ele geçirmek için güç topladığı ve Papa ile bazı İtalyan idarecilerinden destek aldığı görünüyordu. Kantakuzenos, Papayla olan iyi iletişimi sayesinde bu tür emellere bir son verildiğini iddia etmekteydi. Her şeyden önemlisi, Kantakuzenos, Türkleri Avrupa'nın içine getirmesi şeklinde bir suçlamaya karşı oldukça hassas ve gayretle kendini bu tür bir suçlamadan aklamaya çalışıyordu. Mevcut siyasi ortama ve VI. Clement'in amaçlarına bakıldığında, böyle bir suçlama konusu onu sadece ahlaki açıdan suçlu yapmaz, aynı zamanda da Hıristiyanlık adına hareket ettiğini söyleyen Cenovalı ya da Haçlı herhangi bir Batılıya kolay bir yem yapabilirdi.

Bu siyasi ve nesnel düşüncelerin ötesinde, yine de şöyle bir durum söz konusuydu: Kantakuzenos için hem Papalık hem de Batılılar ve İtalyanlar, münferit ya da birlikte, her fırsatta başvurduğu ve etkilemeye çalıştığı uluslararası alanda onun iddialarının meşruluğunun arabulucusu olarak görünüyorlardı. Bu durum Pakhymeres'in Hıristiyan birliğinin ortak amaçları olduğu şeklindeki düşüncesinden bir hayli farklı bir durumdu. Pakhymeres özellikle Cenovalıların olmak üzere İtalyanların imparatorluğun üzerindeki siyasi ve ekonomik üstünlüğünden bahsediyordu. Kantakuzenos içinse, iç savaş imparatorluğun Batılılara esaretiyle son bulmuş, onların iyi niyet ve iyi fikirlerine bağlı durumda kalmıştı. Bu durum tabii ki de imparatorluğun savaştığı ve ittifaklar yaptığı Türkler ve Sırplar ile olan

⁶³ Cantacuzenus, III, 12 vd. (1347).

⁶⁴ İzmir Haçlı Seferi için, bkz. Cantacuzenus, II, 422-23, 529, 582-83. Karşılaştınız: Setton, *Papacy and the Levant*, I, 182 vd.

bağımlılıktan farklıydı. Kantakuzenos tam anlamıyla elle tutulur bir şey olmasa da İtalyanlara bağımlı olmaya karşı değildi. Onların düşmanlığı onun için korkunç sonuçlara sebebiyet verebilirdi ama aynı zamanda Kantakuzenos imparatorluk ile ilgili evliliklerden, ticari amaçlardan ve son olarak Türklerin Avrupa'daki varlığının onların dini hassasiyetlerine ve siyasi yaşam amaçlarına aykırı olduğundan, onları Bizans imparatorluğuyla alakalı amaçlarından ötürü önemli bir güç birliği olarak da görüyordu. Tarihçiler genellikle, iç savaşın Sırpları ve Türkleri ön plana çıkardığını ve onları Bizans imparatorluğunun kaderiyle alakalı olarak arabulucular yaptığını söyler; İtalyanlara karşı bu bağımlılık (aynı zamanda Papalık üzerinde olduğu gibi) az olmasa da gözden kaçmıştır.

Kantakuzenos'un ikinci konusu -değişik İtalyan güçlerinin Bizans İmparatorluğu ile alakalı siyaseti- uluslararası kamuoyu bağlamında İtalyanlarla alakalı bölümde kısmen işlenmiştir. Şu genel bir biçimde görülebilir ki Kantakuzenos; Pera, Sakız, Midilli, Foça, vb. Bizans İmparatorluğunun çeşitli yerlerinde Venedik ve Cenovalıların politikalarını detaylı bir şekilde incelerken, İtalyan Devletlerinin kendi politikaları hakkındaki değerlendirmeleri sığdır. Örneğin, Boğazlar Savaşı sırasında Cenovalılara karşı Venediklilerin kendisiyle müttefiklik kurmasını istemesine değinir ama bu durum basit şekilde Venedik-Cenova rekabeti çerçevesindedir.⁶⁵ Levant'taki Cenova siyaseti, Gregoras'ın daha uzun ve detaylı incelemelerinin aksine, denizlerin efendisi olmak şeklinde basit ve kısaca yorumlanmıştır.⁶⁶ Bu sığlık batı siyaseti konusundaki değerlendirmelerine genel olarak egemendir. Kantakuzenos'un okuyucusu, örneğin Boğazlar Savaşı'nda Aragonluların Venedik ile ittifak yapmasıyla alakalı olarak Gregoras'ın okuyucusunun aksine herhangi bir açıklama bulamaz.

Bu sığlık kısmen Kantakuzenos'un ilgisizliğinden ve kısmen de onun siyaset kavramından kaynaklanır çünkü o siyaseti bireylerin özellikle de aristokratların eylemlerine odaklanmış olarak görür. Bizanslılar arasında olduğu gibi onun genel olarak Batılılar ve İtalyanlar arasında da yer aldığına zaten değinmişim. Bazen de daha çok ilk kısımda yer almayı tercih ediyordu çünkü bu, onun Bizans'la alakalı emellerine daha uygun düşüyordu. Böylece, Brunswick-Grubenhagen Dükü'nün kızı, III. Andronikos ile evlendiğinden *ἐπιφανέστατος* olarak adlandırılmıştır.⁶⁷ III. Andronikos'un Alman paralı askerleri, Sakız Adası meselesini görüşmek üzere 1347'de VI. Ioannes'e gönderilen Cenovalı elçilerde olduğu gibi aristokratlar idi.⁶⁸ Andronikos'un isyan çıkarmayı amaçlayan üç Cenovalı dostu asil olarak tanımlanmıyorlardı ama Galata'daki Cenovalılar arasında nüfuzlu kişilerdi; Kantakuzenos'un onların isimlerini verme şekli durumu daha da açıklığa kavuşturur, esasında soylu köken olarak: "Onların adları Oria ailesinden Raffo

⁶⁵ Cantacuzenus, III, 185 vd.

⁶⁶ Cantacuzenus, III, 68 vd., 185 vd.

⁶⁷ Cantacuzenus, I, 52.

⁶⁸ Cantacuzenus, I, 98; III, 81-82. Bazı asil Latinlere şövalyelik nişanı verilmiştir: II, 166.

d'Oria, Spinulalar'dan Frerigo Spinula ve Demarlar'dan Raffo Demar'dır.⁶⁹ Esasında bu üç aile Pera'da oldukça nüfuzlu kimselerdi; 1264'den 1348'e kadar Pera'daki 30 podestallığın 17'sinin bunlara ait olduğu tahmin ediliyordu.⁷⁰ İtalya'nın iç siyasetine dair alakası aynı kavramsallaştırmanın bir parçasını oluşturuyordu. İtalya'da farklı devlet şekillerinin olduğunu biliyordu ve örneğin Savoy Kontluğu'na, "Lombardiya" (Montferrat) Markizliği'ne ve Taranto Prensesine değinmişti. Venedik'in bir doç ve senato (δοῦξ, βουλή) tarafından yönetildiğini biliyordu.⁷¹ Cenova'nın oldukça düzgün bir "topluluk" (τὸ κοινὸν Γεννοῦαζ) olduğunu ve senatonun, Cenovalıların ya da Doç veya insanların kararlarından (δοῦξ, βουλή, δῆμος) ve Doç'a gönderilen elçilerin, Cenovalıların ve senatonun, Sakız Adası'nın Bizanslılara geri verilmesi konusunda uzlaşmasından bahsetmekteydi.⁷² Aynı zamanda Sakız Adası'nın maona'sı* hakkında da bir şeyler biliyordu; bunlar kendi donanmalarını finanse eden, silahlandıran ve ada alan özel şahıslardan ya da aristokratlardan oluşan bir grup idi. Kantakuzenos bunu tartışmasa bile, ki belki de yapsa iyi olurdu, Cenova Hükümeti bu mesele hakkındaki herhangi bir sorumluluğundan feragat ediyordu.⁷³

İtalya'daki, özellikle Cenova'daki iç savaşları hakkında Kantakuzenos'un bilgisi vardı ve kimin nasıl yönetmesi gerektiği konusundaki görüşleriyle tamamen uyumlu bir şekilde sundu. O, 1339 ihtilalini kendi gördüğü şekliyle, Bizans iç savaşını anımsatan terimlerle anlatır.⁷⁴ Ona göre, Cenova halkı aristokrasiye karşı ayaklanmış, kimilerini sürgüne yollamış, kimisinin hükümete katılmasını yasaklamış "ve onları her açıdan aşağılamıştır." Halk arasından "Simone Boccanegra diye adlandırılan" birini seçmişler ve kendi yöneticileri (ἄρχων) yapmışlardır.⁷⁵ Daha sonra 1350'de ilan edilen Venedik Savaşı geldi. Cenovalılar gördüler ki savaş çok

⁶⁹ Cantacuzenus, I, 39. Bu isimler aynı zamanda Cenova yıllıklarında da görünür: Illi de Auria, illi de Spinollis, illi de Flisco, illi de Grimaldis. Bkz. T. O. de Negri, *Storia di Genova* (Florence, 1986), 397. Karşılaştırınız: Origone, *Bisanzio e Genova*, 252. Kantakuzenos aynı zamanda eski ve büyük bir arkadaşa sahipti, Giovanni Spinola: Cantacuzenus, I, 482. Karşılaştırınız: Gregoras, I, 233, 237, Spinola'nın (Opizzino) kızının, Batılıların asillerinin Bizans soyundan gelenlerle dahi evlenmelerine izin vermeyeceği için düşük rütbeli Montferratlı Theodore ile evlendiğini söyler.

⁷⁰ Origone, *Bisanzio e Genova*, 213-14; XIV. yüzyılın ortalarından sonra sadece bu isimlerden sekizinin Doria ve Spinola'ya ait olduğunu söyler.

⁷¹ Cantacuzenus, III, 219 vd. ὁ, τὸ γὰρ Βενετίας δοῦξ καὶ ἡ βουλή τῶν ἰδίων ἀνέθηκον ἐκεῖνῳ (N. Pisano) τὴν ἀρχήν.

⁷² Cantacuzenus, I, 489, 492, 486; III, 234 vd. Cevap aynı zamanda Doç'un, yerel idarenin ve Cenova'nın insanları anlamına da gelir: III, 81.

* Ortaçağ İtalya'sında ilgili şehir devletindeki iltizamların vergisinden satın alınan hisselerin paylarını işletmeye yönelik yatırımcı ortaklığına verilen isimdir. Bu kurumlar genelde geçici olup bazen alacaklarını almada aşırı saldırgan davranabiliyorlardı; hatta eylemleri doğrudan ele geçirmeye kadar gidiyordu. (ç.n)

⁷³ Cantacuzenus, III, 81: οἰκείους ἀναλώμασι. Karşılaştırınız: Balard, *La Romanie génoise*, 173 vd. Simone Vignoso ve maona.

⁷⁴ Devamı için, bakınız Stella, RISS, 129 vd.

⁷⁵ Boccanegra esasında *signore* ve *duca* diye adlandırılmıştır.

fazla para gerektirir, bu nedenle sürgüne yollanan asilleri çağırıldılar ve onlardan yönetime yardım etmelerini istediler. Asiller, sorumluluk sahibi ve cömert bir şekilde davranmış ve yardım etmenin, tüm komünün yenilmesinden ve aşağılanmasından daha iyi olduğunu düşünmüşlerdir. Böylelikle kendi insanlarını, “onlardan iyi olmaları dışında başka hiçbir suçları olmadığı halde en iyi insanlara utanç verici şekilde davranıp (προπιλαμιζουσιν)” yanlış yargılamalarından ve nankörlüklerinden ötürü azarlamışlar ancak daha sonra istekli bir şekilde savaşa girmişlerdir. Bunun sonucu, “Doria’ların sülalesinin en ünlüsü” Pagano Doria’nın amiral olarak atanması olmuştur.⁷⁶ Ardından Pagano Doria, Boccanegra tarafından suçlanmış, yenilgiden sorumlu tutularak görevinden alınmıştır. Bu durum Alghero Savaşı’nda (Sardunya açıklarındaki) daha büyük bir yenilgiye sebep olmuş ve Cenova’nın Milanolu Giovanni Visconti’ye bağlanmasına neden olmuştur (1353): “Böylece Cenovalılar, savaş vasıtasıyla kendi özgürlüklerine karşı rezil eylemlerde bulunmaya zorlandılar ve daha önceki kibirlerini terk ettiler; liderleri Simone Boccanegra’yı görevden alarak Milano hükümdarı tarafından atanan adamı şehrin hükümdarı (doç) olarak kabul ettiler.”⁷⁷

Tüm bunlar Kantakuzenos tarafından basit bir şekilde aristokrasinin zor durumda kalması şeklinde yorumlanıyor ve ilişkilendiriliyordu. Bu bakış açısını doğrulayan bir olay daha vardı; ona göre Bizans'ta da en iyi insanlar Aleksios Apokaukos ve Zealotlar tarafından hükümetten alınmıştı. Bu nedenle, *Tarib*'inin başka bir yerinde devletin kendisini savunacak güce, ruha, cesarete ve uzmanlığa sahip hiç kimseyi bulamadığını söyler. Kendisini kötü muameleye uğrayan ama her zaman kamu yararına çalışanlardan biri olarak görüyordu; Cenovalı soyluların aktarılan duyguları, kendi hakkında aktardıklarına çok benzer, aynı zamanda Konstantinopolis tüccarlarını, Cenovalılara karşı bir donanma inşa etmesi için kendisine para vermemekle suçlarsa da yine de onları affetti. Cenovalıların politikaları bir kez daha Kantakuzenos'un iç savaş sırasındaki durumunu onaylar şekilde gelişmiştir.⁷⁸ Çünkü Cenova tarihini kendi bakış açısından, manipüle edecek şekilde detaylandırarak vermiş ve bilinçli bir şekilde değiştirmiştir. Boccanegra'nın tahta çıkmasının ilk aşamasındaki genel anlamdaki yorumları doğrudur. 1339'da tüm asillerin Consiglio ve hükümetten atıldıkları doğrudur ve Guelph'ler ile Ghibelline'lerin bir kısmı sürgüne yollanmış ya da kısa bir süreliğine Cenova'yı terk etmişlerdir. Kalanı için Simone Boccanegra, asil ailelerin yönetimine karşı çıkan tacir, Aleksios Apokaukos'un Bizans iç savaşında olanlardan dolayı sorumlu tutulmasında olduğu gibi, şehrin düşmesinden dolayı tamamıyla sorumlu tutulmuştur. Bu amaçla, Kantakuzenos, Boccanegra'nın ilk “dogado”sunu devam

⁷⁶ Cantacuzenus, III, 197-98. Origone, *Bisanzjo e Genova*, oldukça doğru bir şekilde, Boğazlar Savaşı'nda en önde gelen düşmanına karşın Kantakuzenos'un hayranlığına dikkat çeker.

⁷⁷ Cantacuzenus, III, 234-35. Alghero Savaşı için, bkz. Balard, *La Romanie genoise*, 109-10; ve T. N. Bisson, *The Medieval Crown of Aragon* (Oxford, 1991).

⁷⁸ Karşılaştırınız: Origone, *Bisanzjo e Genova*, 253.

eden 1339-1353 dönemini kapsayacak şekilde genişletmiştir. Ama biliyoruz ki Cenovalıların Venediklilerle savaşı, Boccanegra'nın Onikiler Konseyi'ne yeniden kabul ettiği (23 Aralık 1344) aynı asiller tarafından yönetimi bırakmaya zorlandığı 1350 yılında henüz başlamamıştır. Pagano Doria'nın yerine asillerin bir başka üyesi olan Antonio Grimaldi'nin geçmesinden ve aynı zamanda şehrin Milano'ya teslim edilmesinden sorumlu olan kesinlikle tüccar Boccanegra değil, soylu Giovanni di Valente idi.⁷⁹ Cenova tarihindeki manipülasyonu ve İtalyanların haklı olduğu yönündeki bu ikna çabalarında Kantakuzenos, gerçek böyle olmasa da kendi gerekçelerini ispatlama ihtiyacında olduğu için İtalya'yı Bizans'ın bir uzantısı olarak görmüş, İtalya ve Bizans siyaseti oldukça sıkı bir şekilde iç içe geçmiştir.

Gregoras'ın Kantakuzenos'unkinden farklı olma kaygısı, İtalya ve İtalyanlarla ilişkiler ve onlarla bağlantılı konulardaki kendi görüşlerini de farklı bir şekilde yönlendirmiştir. Gregoras'ın *Tarih*'inde, VI. Ioannes dönemindeki iç savaş ve V. Ioannes'in hükümlerliği ana merkez olarak yer edinmiştir ama Kantakuzenos'un yorumunun arkasındaki nedenlerden farklı olarak iç savaş sırasında Bizans İmparatorluğu'nun düşüşünün aracı olarak detaylandırıyor ve çalışmasının büyük bir kısmını Palamist mücadeleye derinlemesine bir şekilde bulaştırıyordu. Aynı zamanda, birçok bakımdan Pakhymeres'in takipçisiydi. Bizim için ilk olarak, Kantakuzenos'unkinden daha geniş bir dünya görüşüne ve kısa ya da uzun coğrafi gezilere çıkmasını, siyasi ilişkiler ve örf-adetlerde ve hatta etnografik tanımlamalar vermesini sağlayan daha büyük bir meraka sahip olmasıydı.

Bizans olayları; Kantakuzenos'unkinden farklı olarak, daha geniş, daha çeşitli açılardan ve yazar tarafından daha iyi tanınan bir dünyada ele alınmıştır. Bu dünya, Pakhymeres'te olduğu gibi, Küçük Asya kıyılarını (Pakhymeres zamanından beri tartışılmayan iç kısım olmasa da), Suriye'yi, Filistin'i ve 1291'de Haçlı Devletleri'nin düştüğü yerleri (Onları Keltogalatia olarak adlandırır.) içine alıyordu.⁸⁰ Mısır da mevcuttu ve onun XIII. yüzyılın sonundaki Kuzey Afrika'nın içlerine doğru (Fas ve Libya) olan uzantısına da değinilmişti. Agathangelos'un doğudaki Hıristiyan topraklarına yaptığı seyahatler Gregoras'ın Mısır, Fenike, Suriye, Arabistan, Kıbrıs, Girit ve Eğriboz'dan söz etmesine neden olmuştur.⁸¹ Trabzon'da olduğu gibi, Tana, Kefe, Kırım, Azak Denizi, [Emir] Nogay ve Altın Orda'daki Moğollardan da birkaç kez söz edilmiştir.⁸² Rus ve Litvanya'ya kilise meseleleriyle alakalı olarak şaşkıncı derecede uzunca bir şekilde yer verilmektedir. Gregoras, Rusların Batı okyanusuyla ve Hyperborea İskitleri ile sınırlandırıldığını söyler, ayrıca onların topraklarının

⁷⁹ Bkz. de Negri, *Storia di Genova*, 455 vd. Bazı bilim insanlarının Kantakuzenos'un Boccanegra'nın ikinci dogado'sunu bildiğini ve Cenova'nın Milano'ya devrini doğru bir şekilde tanımladığını belirtmelerini şaşkıncı buluyorum: Origone, *Bisanzio e Genova*, 253. Kantakuzenos'un 1339'dan 1353'e kadar sürekli bir dogado'dan bahsettiği çok açık. Boccanegra'nın Kantakuzenos'un *Tarih*'inin sona erdiği 1356'da başlayan ikinci dogadosundan hiçbir söz bulamıyorum.

⁸⁰ Gregoras, I, 106-7.

⁸¹ Gregoras, III, 11 vd.

⁸² Bakınız, örneğin, Gregoras, I, 149 vd.; II, 877 vd.

zenginliğinden ve genişliğinden oldukça etkilenmiştir. İlaveten Moğol istilaları, Kiev Metropolitinin değişimi ve Moskova ile Litvanyalılar arasındaki rekabetler hakkında bilgi sahibidir.⁸³ Son olarak, Almanya'dan bahseder, ayrıca İngiltere, Fransa ve Yüzyıl Savaşları'nın başlangıcı konularında da bir şeyler bilmektedir (1338, ancak kronolojik olarak İzmir Haçlı seferine yakın olan pasaj, III. Edward'ın Fransa'daki 1346 seferine atıfta bulunabilir).⁸⁴ İspanya hakkında da elbette bilgisi vardır; esasında Aragon hükümlerinin siyaseti konusunda da yeteri kadar bilgiye sahiptir. Sardunya, Korsika ve Sicilya Adalarına sadece değinmekle kalmaz aynı zamanda en azından Sardunya ve Sicilya için coğrafi tanımlamalar da sunmaktadır.⁸⁵

Gregoras için, üzerinde yaşanan dünyanın iki ucu, bir yandan Keltler tarafından iskân edilen yerlerdir bunlar batıdan okyanusla sınırdırlar; diğer yandan ise Kızılderililer tarafından iskân edilen yerlerdir.⁸⁶ Böylece, Antik ve aydınlanmış Ortaçağ dünyasının “yerleşik dünyasının” büyük bir kısmı, Gregoras'ın sayfalarında bazen küçük bir rol olsa da bir görünüm kazanır. Bunun hepsi, Ptolemaios *Coğrafyası*'nın daha mükemmel haritalarla boy ölçüştüğünün bilindiği göz önüne alındığında, XIV. yüzyıl için oldukça olağan bir durumdu. Aynı zamanda terminoloji de çok eskiydi: Cermenler (Alamanoi) ἐσπέριοι Γαλάται, Fransızlar Keltogalatai diye adlandırılmışlardı, aynı zamanda Fas için Maurousia deniliyordu.⁸⁷ Değişik ülkelerin tanımlaması antik bilgilerden geliyordu. Böylece, örneğin, Birinci Haçlı Seferi'nin kısa bir analizinde, Gregoras okuyucusunu Batı Avrupa'da uygun bir yere koymak için özen gösteriyordu: “Avrupa'da Alpler diye adlandırılan yüksek dağlar bulunmaktadır, bir tarafından Ren diye adlandırılan büyük bir nehir geçer ve İngiliz Okyanusuna akar, güneyden her ikisi de Galyalılarla sınırlıdır” (μεσημβρινωτέρας ποιεῖ τὰς ἄμφω Γαλλίας). Ve Birinci Haçlı Seferi'nin rotasını takip eder: “Ren Nehri'nden aşağıya doğru Tuna'ya, çok büyük bir nehir, Alplerin kaynaklarından gelir ve beş kola ayrılarak Karadeniz'e dökülür.”⁸⁸ Ancak tüm bunlarla çelişen ve bizi eski kafalı Batıya, yani Ortaçağ'a götüren tuhaf bir pasaj da vardır. Kantakuzenos için söylevinin ortasında, 1351'de, Gregoras φιλαλληλία yani başkasına sevgi gösterme durumunu iki insan veya insan grupları arasındaki diyalektik ilişkinin bir çeşidi olarak tartışır ve doğanın genel bir kuralı olarak da: “Bu” diye devam eder, “ülkeye deniz taşıtlarının seyrine uygun bir deniz vermektir

⁸³ Gregoras, III, 113 vd., 199, 511 vd. Karşılaştırınız: D. Obolensky, *The Byzantine Commonwealth: Eastern Europe, 500-1453* (London, 1971), 261 vd.

⁸⁴ Gregoras, II, 687 vd.

⁸⁵ Gregoras, III, 190-92, Sardunya'nın tanımı için.

⁸⁶ Gregoras, I, 332. Karşılaştırınız: III, 354, bir yandan Batı ve Doğu Etiyopyalılar ile Kızılderililer arasındaki diğer yandan Keltler ve İngiltere toprakları üzerinde yaşayanlar arasındaki aynı zıtlaşmayı vermektedir. Etiyopyalılar ile Kızılderililer bağlantısı ilginçtir; büyük olasılıkla Etiyopya *sub Aegypto* (Aşağı Mısır)'dır ve güney kısımları değil doğu kısımları belirtmek için kullanılmıştır; dünya, onun için İndus Nehri'nin çevresinde bir yerde bitecektir.

⁸⁷ Gregoras, I, 477. Bakınız "Sırlar" için "Πατριβαλοί": II, 703.

⁸⁸ Gregoras, I, 102-3.

ve diğer yandan denize geçilebilir bir kara vermektir. Bu Don'un kendi sınırları aşarak Yunanistan'a akmasıdır, Tuna'nın Mısır'a gelmesi ve Nil'in Azak Denizi ile bütünleşmesidir.”⁸⁹ Şimdi farklı bir dünyadayız, tarif ettiğimden farklı bir coğrafi sistemle-oldukça Ortaçağ ve alegorik bir önemi olan bir dünyada.

Bir değişik coğrafi sistem içerisinde düzenlenen gezinin arkasındaki nedenler ne olursa olsun, şu açıktır ki, Gregoras'ın dünyası sadece coğrafi bir birlik değil aynı zamanda bir dizi siyasi veya dini birlikler halindedir. Bunun bir kısmı Ortodoks dini aracılığıyla bir arada tutulmaktadır -Rusya'dan, Suriye, Filistin ve Arabistan'daki Hristiyan topluluklarına kadar. Avrupa dünyası ve Akdeniz çevresindeki dünya bazen bir öge görevinde görülürken, bazen de bir birlik durumundadır. Böylece, XIII. yüzyılın sonundaki Mısır yayılcılığı, Mısırlıların köleler aldığı hem Karadeniz bölgesini hem de Kuman köleler yüzünden Afrika ve Asya'yı birbirine bağlamıştır. Gregoras'a göre, Mısırlılar kendi sınırlarının dışına çıkmış ve oldukça büyük bir şekilde yayılmışlardır, batıda Libya ve Fas'ı kendilerine bağlamışlar, doğuda ise Yemen ve Hint Okyanusu'na bakan Arap bölgelerini ve diğer yandan İran ve Basra Körfezi'ne bakan yerleri almışlardır. Daha sonra Asi Nehrine sınırlandırılan Koile Suriye* ve Fenike'yi almışlardır.⁹⁰ Burada ayrıntılı olarak verilen kısımda aslında Pakhmeres'e bir şeyler borçludur -örneğin Karadeniz bağlantısı, Haçlı Devletleri'nin ortadan kaldırılmasından çokça bahsedilmesi- ama Müslüman karşı saldırısından dolayı sarsılan Hristiyanlık kavramı Pakhmeres'te bulduğumuz üzere, burada yoktur, burada daha çok Mısır'ın siyasi olarak yayılması tasvir edilmiştir. İskân edilen dünyanın diğer kısımları sistemin bir parçası olarak hizmet eder: 1340'ın başlarında Gregoras, Avrupa'nın tümünü ve Kuzey Afrika'yı bir karmaşa içinde bulmuştur, demiştir ki, Tanrı, ekümen aracılığıyla, demokrasilerin ve aristokrasilerin isyan etmesi ve iç savaşa girmesi gerektiğini buyurmuştur; böylece hiçbir devlet bunun dışında kalamamıştır. İlk olarak Boccanegra'nın Cenovalılar'ı ihracına (1344) daha sonra Mısır'da, 1340'da ölen Sultan Muhammed bin Kalavun'un oğulları arasındaki iç savaşa değinmiştir. “Batı Atlas Dağları'nın etrafında yaşayan” Libya ve Faslılar, İspanya'ya saldırmışlardır, yıl için doğru referans 1340'dır. İngilizler Fransa'da büyük bir savaş başlatmışlar; Doğu Moğollar iç savaşa düşmüş ve birçok Latin, Türk gemilerine ve de İzmir'de korsan güçlerine saldırmışlardır (Ekim 1344).⁹¹

⁸⁹ Gregoras, II, 933: Καὶ τοῦτ' ἔστιν ὁ γῆ μὲν πλωτὴν ἐργάζεσθαι θάλασσαν καὶ ταύτην αὐθις ἐκείνην Βάσιμον· καὶ Τανάϊς μὲν δι' αὐτὸ γὰρ τοι τοῦτο δρόμον ποιούμενος ὑπερῶριον ἐπιρρεῖ τῇ Ἑλλάδι, καὶ Ἰστρὸς ἐπ' Αἴγυπτον ἔρχεται, καὶ Μαιώτιδι Νεῖλος κοινοῦται τὸ ρεῦμα.

* Antik dönemde Suriye bölgesine verilen isim. Günümüzde Lübnan ve Suriye'nin bir bölümünü kapsar. (ç.n.)

⁹⁰ Gregoras, I, 106 vd.

⁹¹ Gregoras, II, 683-89. Ihor Sevcenko, Cenova gemilerini bilgi araçları olarak göstermiştir (İzmir Haçlı Seferi hariç); Karşılaştırmamız: I. Sevcenko, "The Zealot Revolution and the Supposed Genoese Colony in Thessalonica", Προσφορὰ εἰς Στὴλωνα Π. Κυριακίδην (Thessalonike, 1953), 611-12 (Ἑλληνικά 4, supp.). Stella bunların tümüne değinir: RISS, 107SE, 1078D (İspanya'ya

Bu eğer Gregoras'ın dünyası ise, Akdeniz ülkeleri bunun merkezinde yer almaktadır ve Gregoras coğrafi olmasa da bu yüzden en kapsamlı siyasi bilgiyi vermektedir; bahsi geçen dönem içerisinde, İtalya bilinen nedenlerden dolayı önemli bir yer işgal etmektedir. Bu sebepleri bir kenara bırakırsak, Gregoras'ın İtalya ve İtalyanları anlatış şeklinin özelliklerine konsantre olmamız daha iyi olacaktır. Her şeyden önce, terminoloji ve coğrafya konusunda şöyle bir not düşmeliyiz: Gregoras, “İtalya” terimini neredeyse sadece Napoli Krallığı'nı ifade etmek için, başka bir deyişle Pakhymeres'in Apulia'sı gibi kullanmıştır.⁹² Sadece dini konuları tartışırken “İtalya” ve “İtalyan” terimleri bazı durumlarda Katolik manasında kullanılmıştır.⁹³ İtalya'nın diğer bölümleri özel olarak tanımlanmıştır ve genellikle de kısa açıklamalarla verilmiştir. Lombardiya, Gregoras'ın ilgi duyduğu diğer büyük eyalettir: Hem Montferrat ve hem de Savoy, Lombardiya'nın bir parçası olarak sunulmuştur.⁹⁴ Batılı idarecilerin çeşitli unvanlarının, Roma İmparatorluğu'nun iyi günlerinde imparatorluk görevlerinin sahip olduğu unvanlardan türetildiğini açıklama amacı güden ilginç bir pasajda, Lombardiya ve Montferrat'tan (ismi açıklanmayan), sanki aynı şeylermiş gibi bahseder ve bu eyalet *markesios* unvanı bulunan bir idareciye sahiptir. Gregoras orayı “Alpler ve İberya'nın güneyi arasında bir yer” olarak konumlandırmış, küçük ve önemsiz olduğunu söylemiştir.⁹⁵ Milano'yu özel olarak Lombardiya'da konumlandırmaz ama 1353'de Giovanni Visconti'nin Cenova'yı zapt etmesiyle Milano hakkında bir coğrafi tanımlama verir. Milano, Alpler'in ortasında eski bir şehirdir ve her tarafından dağlarla çevrilidir ki bu yüzden de zapt edilemez.⁹⁶

Sicilya da esas olarak Manfred yüzünden, Gregoras'ın *Tarih*'inde kendine yer bulur ve böylece Pakhymeres değerli bir coğrafi tanımlama verir: Büyük ve nüfus olarak kalabalık bir adadır, İtalyan burnu Scyllaeum'dan Messina'ya uzaklığı 30 *milden* fazla değildir.⁹⁷ Sardunya ise daha sonra Boğazlar Savaşı'nın ileri safhasında oynadığı rol nedeniyle gözde hale gelmiştir. “Tiren Denizi'nde uzanan kalabalık ve geniş bir ada bulunmaktadır, yüksek dağlara, birkaç nehre ve hem sahilde ve içeride birçok şehre sahiptir. Etrafı sahiller, limanlar ve körfezler ile çevrilidir.”⁹⁸ İtalya bahsini tamamlamak amacıyla, şu kayda değerdir ki, belki de bu alanın coğrafyası

Müslümanların saldırması); 1080c (Cenovalılar ile Altın Orda mücadelesi); 1087A (Flandra'da İngiliz-Fransız Savaşı).

⁹² Bakınız, örneğin, Gregoras, I, 123 vd. 193, 523; kullanımın genel olabileceği durumlarda, yani Barlaam'ın İtalya'dan olduğu şeklinde karakterize edilmesinde, referansın Napoli krallığının coğrafi alanı için olduğu ortaya çıkıyor, yani Barlaam Calabria'dandı: Gregoras, I, 555; II, 901.

⁹³ Gregoras, I, 501-20, 1334'deki Kilise birliği için Papa'nın girişimleri hakkında.

⁹⁴ Gregoras, I, 26, 383-84.

⁹⁵ Gregoras, I, 237. Ama Karşılaştırınız: I, 13, Selanik Kralı olan Montferrat Markizi'ni tanımlamıştır ve I, 167-68, Montferratlı İrene, Montferrat tam olarak geçmemesine rağmen, Montferrat'ın ilk markizin soyundan olarak tanımlanmıştır.

⁹⁶ Gregoras, III, 193.

⁹⁷ Gregoras, I, 217.

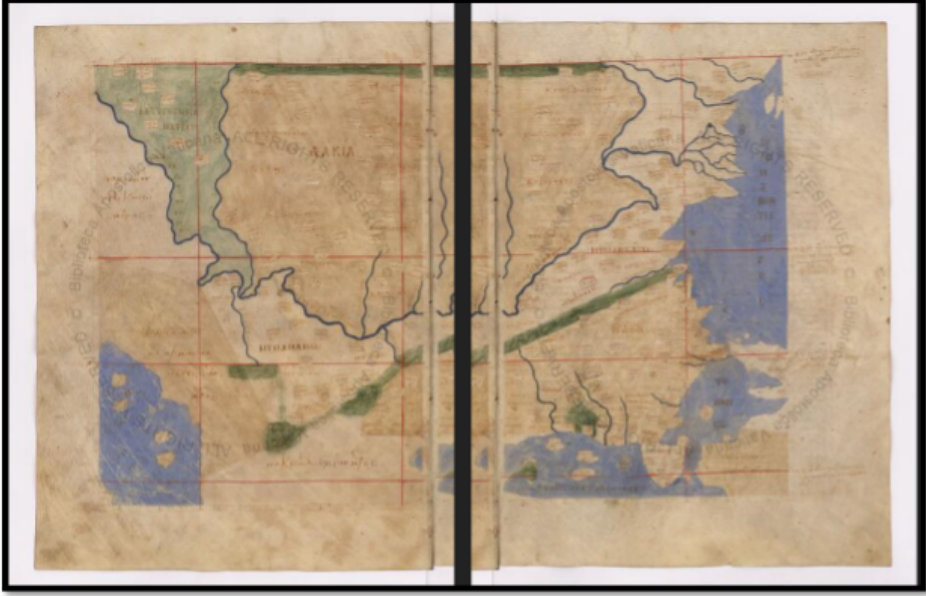
⁹⁸ Gregoras, III, 190.

mukayese yoluyla tartışma yapabilmek için, çaba harcamadan referans olarak kullanılmıştır. İnsanların erdemleri sahip oldukları niyetlerine bakılarak değerlendirilmelidir, yaptıkları son eylemlere bakarak değil, Gregoras bu yolla benzer bir benzetme yapar, eğer biri Sicilya'dan başlasaydı ve Sardunya ile Korsika'ya doğru yelken açsaydı (batıya doğru), sert bir batı rüzgârı onu Girit'e itirdi. Benzetme hiçbir zaman tamamlanmamıştır, ama büyük olasılıkla şunu demek istemiştir, gözlemci, seyahatin bitimini ve kazara olan sonunu değil, esas niyeti aklından çıkarmamalıdır.⁹⁹

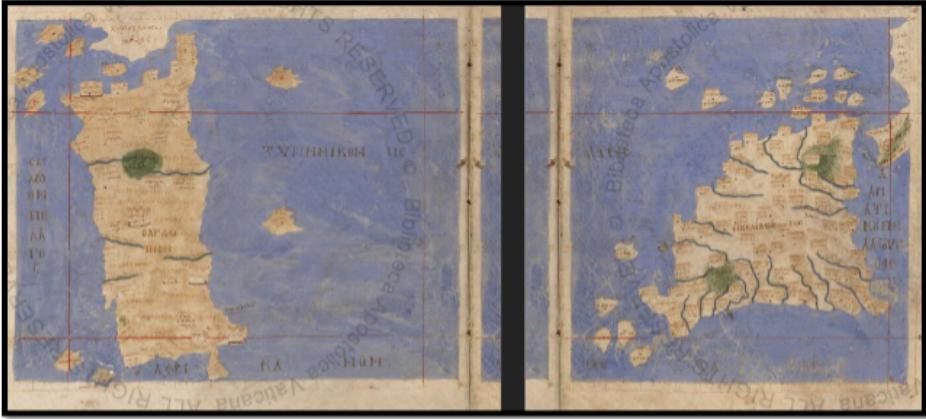

Harita 1: Ptolemaios'a göre ekümenik [üzerinde yaşanan uygar] dünya. Codex Urbinas graecus 82, flos. 59v-60r.

⁹⁹ Gregoras, II, 589.

Harita 2: Ptolemaios'a göre Daçya ve Tuna Nehri. Codex Urbinas graecus 82, flos. 76v-77r.

Harita 3: Ptolemaios'a göre Sicilya ve Sardinya. Codex Urbinas graecus 82, flos. 72v-73r.

İtalya bu sebeplerle tanıdık bir yerdir; ama yine de tıpkı Kıbrıs, Rodos veya Girit'in farklı durumlarda olduğu gibi hâlâ tanımlamaya değerdir: Coğrafi tanımlama için yeteri kadar yabancı, bilmek için önemli bir yerdir; ama etnografik tanımlama için yeterince yabancı değildir (Gregoras da buna pek meyilli değildir). Her ne durumda olursa olsun, benzer şekilde -belki de sadece eğlenceli olduğu ve gösteriş yapmak için- önemli terimlerin çevirisini gerekli bulur. Özellikle, Konstantinopolis'teki İtalyan kolonilerinin en önemli görevlileri için terimlerin Yunanca karşılıklarını bize verir: Bailo'nun bir "epitropos" olduğunu, Pisa

Konsülü'nün bir "ephoros" olduğunu ve Cenova dilinde podesta'nın bir "exousiastes" olduğunu belirtir.¹⁰⁰ Siyasi önem bağlamında, tabii ki Venedik ve Cenova en ön plandadır ama Cenova, Venedik'in çok önündedir. Gregoras bu yerlerin iç siyasetine ilgi duymaktadır ve daha da önemlisi onların sömürge siyasetiyle ilgilenmektedir. Onun Cenova'nın iç işleriyle alakalı bilgisi gerçekten etkileyicidir.¹⁰¹ Cenova tarihindeki karmaşa dönemleri sunulmakta olup bir XIV. yüzyıl gözlemcisinin bakış açısından oldukça doğru bir şekilde, Guelphler ve Ghibellinler arasındaki uzun bir mücadele anlatılmıştır. Bu mücadele ilk olarak, bilindik bir tavır içerisinde, Cenova'nın harita üzerinde kısa bir yerini konumlandırma ile ele alınmıştır: "Cenova batıda bir İtalyan denizci şehridir, Alp Dağları ve Tiren Denizi arasında uzanır."¹⁰² İki γένη aile ya da grup -Guelphler ve Ghibellinler- tarafından iskân edildiğini söyler. 1320'lerin başında Ghibellinlerin görevden azledilmelerden ve sürgününden bahseder ve huzursuzluğun Cenova'nın kolonilerine de sıçradığını, sürgüne gönderilenlerin paralı askerlere saldırdığına değinir. 1330'ların sonundaki ve 1340'ların başlarındaki karışıklık incelenmiştir: "Touzos" unvanıyla diğer bir deyişle doğ olarak çağrılan Simone Boccanegra'nın yükselişinden bahseder; ayrıntılara girmeden, kasaplıktan doğluğa yükseldiğine değinir. Bu isyanın arkasındaki neden (Spinola ve "Sertorio" diğer bir deyişle D'Oria'lardan bahseder.) asillerin zorba bir yönetim şekli içerisinde bulunmalarıdır ki bu nedenle de sürgün edilmişlerdir. Daha sonra, şehre geri dönmelerine izin verilmiştir; Boccanegra'ya karşı bir komplo düzenlemişler ve kısa bir süre sonra tekrar zorbalar gibi davranmaya başlamışlardır. İnsanlar daha sonra bir kez daha onlara karşı ayaklanmış ve onları şehirden sürmüşler ve kendilerine aşağı bir sınıftan başka bir doğ seçmişlerdir.¹⁰³ Bu oldukça açıktır. Gregoras ayrıca Alghero Savaşı'nın Stella'nınkinden daha uzun ve daha ayrıntılı olarak bir tanımını da vermiştir.¹⁰⁴

Diğer yandan, Gregoras, Sakız Maona'sını tanımlama konusunda oldukça hatalıdır. Maona'nın asıl amacını -Monako sürgünlerine muhalefeti- maonaya katılanlarla karıştırıyor ve yanlış bir şekilde maonanın Cenovalı sürgünlerden oluştuğunu söylüyor. Kantakuzenos bu bağlamda çok daha doğru bilgi verir.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Gregoras, I, 97-98; Karşılaştırınız: I, 268, Cenova podesta'ları için.

¹⁰¹ Burada, Gregoras'ın Cenova meseleleriyle ilgili tartışmasının basitçe onun demokrasi ve tiranlık konusundaki önyargılı fikirlerine girdiğini bulan Origone, *Bisanzjo e Genova*, 253 ve "Genova" 488 ile ayrılıyorum.

¹⁰² Gregoras, I, 286.

¹⁰³ "Touzos" Cenova "dükü"nün başka bir alfabe ile yazılmış şekli olmalıdır Gregoras, I, 286-87; I, 548: Onlar ἡγεμόνα τῆς πολιτείας ἕνα τοῦ δήμου, κατὰ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὑπατείας Ῥωμαίων ἀξίωμα, ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν τῶν Βενετικῶν πολιτείαν seçmişlerdir (1339). Karşılaştırınız: II, 687-88, ve Origone, *Bisanzjo e Genova*, 253. Aslında Boccanegra'nın yerine geçen Giovanni di Murta asil ama ılımlı bir adamdı ve ayrıca, konseyi halk sınıfının koruyucusu haline getiren asiliği de vardı.

¹⁰⁴ Gregoras, III, 190 vd. Karşılaştırınız: Stella, RISS, 152.

¹⁰⁵ Gregoras, II, 765-66, ve Karşılaştırınız: Cantacuzenos, II, 583; Karşılaştırınız: Balard, *La Romanie genoise*, 122-24.

Aynı şekilde, Boğazlar Savaşı'nın Cenova'nın iç işleri üzerindeki etkisini de dar bir şekilde vermiştir. Halbuki, Cenovalılara karşı Aragon Kralı'nın yani "Katalanların" katılımını doğru bir şekilde açıklamıştır (Cenova, Aragon'a ait olan Sardunya'nın bir kısmını almıştır), Kantakuzenos'un çok üzüldüğü Pagano Doria'nın kaderi konusunda çok az bilgi vermiştir. Venedikliler tarafından işgal edilebilme korkusu ile Cenovalıların korktuğunu basitçe anlatmıştır; içeride bir kaosun olduğunu ve "onların kısa bir zaman içerisinde cumhuriyetlerinin eski kurumlarını alaşağı edeceklerini" ve onları Milano'ya teslim edecekleri korkusuyla yaşadıklarını söylemiştir. Milano Derebeyliğinin Cenova'nın kibri ve hainliği için, daha da önemlisi Bizanslılara karşı bulunduğu davranışından dolayı ilahi bir cezalandırma şekli düşündüğünden bahsetmiştir. Kibrin doğru hikayesi burada verilmiştir: Cenovalılar, Tana'dan Azak Denizi'ne, Gadeira'dan Herakleion sütunlarına tüm denizlerin efendisi olmayı hayal ederek ortak malı adaletsiz bir şekilde yönetmiş ve kendilerine ait olanı bile kaybetmişlerdir (τὸ κοινὸν ἀδίκως ἰδιοποιούμενοι, ἔλαθον καὶ τὸ ἴδιον ἐνδίκως ... ἀπολωλεκότες).¹⁰⁶

Bu, bizi Gregoras'ın İtalyanlara karşı yaklaşımının en ilginç kısmına getiriyor. İtalyanların, özellikle Cenovalıların ve daha az ölçüde Venediklilerin ticari ve sömürge politikasını tartışırken -ki bu pek fazla değildir- onun en anlayışlı anları ortaya çıkar. Cenova gücünün yükselişini şaşkıncı olmayan bir şekilde VIII. Mikhail tarafından verilen ayrıcalıklara bağlar.¹⁰⁷ Fakat güçlerindeki artış söz konusu olduğunda, analizi adeta nüktelidir ve her halükârda Kantakuzenos'unkinden daha üstü kapalıdır. Bunu bir bakımdan Bizans deniz gücünün düşüşüne ve Bizans denizcilerinin Cenova gemilerinde hizmet sunmasına, Bizans içerisindeki iç savaşlara ve yöneticilerin devletin siyasi ve ekonomik durumuyla alakasızlığına bağlar; oysa Pera'daki Cenovalılar bu tür konulara oldukça önem vermektedir. Sonuç olarak, çok bilindik bir pasajında dediği üzere, Cenovalılar denizlerin efendisi olmayı ummuşlardır, sadece ticari zenginliği ele geçirmemişler, aynı zamanda ticari vergilerden de para toplamışlardır ve Bizans'ın Karadeniz'de denizciliğine ve ticaretine türlü çabalarla karşı çıkmışlardır.¹⁰⁸

Levant'taki Cenovalılar hakkındaki tüm tartışması, onların "talassokrazi" istedikleri fikri etrafında döner -bu, esasen kuzey Ege ve Karadeniz'de hakimiyet anlamına gelir. Kefe'deki kolonilerinin kökenlerini ve 1343 Savaşı ile Cenovalıların kovulmasına kadar Moğollarla olan ilişkilerini tartışan bir başka iyi bilinen pasajda bu bölgelerdeki Cenova genişlemesinin klasik modelini sağlayan odur. Pakhymeres'in iki pasajı ile bu pasajındaki kavramlar arasında yeterli miktarda paralellikler bulunmaktadır ki bu da Gregoras'ın Cenova'nın ticari ve sömürgeci politikaları hakkındaki bilgisini daha eski ve çok daha iyi olan bir tarihçiden,

¹⁰⁶ Gregoras, III, 193-94. Aslında bu Stella'nın Cenova'nın Milan'a bırakılması tanımlamasına oldukça yakındır; o bunu bir iç savaşın korkusuna atfetmiştir: RISS, 152.

¹⁰⁷ Gregoras, I, 526-27.

¹⁰⁸ Gregoras, I, 526-27; II, 841-45.

Pakhmeres'ten aldığı gösterir.¹⁰⁹ Bununla birlikte, tahıl ticaretinin uluslararası yönü ve Cenovalıların Kefe'den kovulmasının hem o bölge hem de Trabzon'daki yurttaşları üzerindeki etkileri gibi zamanından kendi gözlemlerine katkıda bulunuyor. Boğazlar Savaşı'nın Venedik ile Cenova arasında topyekûn bir savaş olduğunu, Akdeniz'in her yerinde savaştığını da anlıyor; ancak nedenini anlamamış gibi görünüyor.¹¹⁰ Bu savaşın mekaniklerinin farkındadır ancak bu savaş kolonilerin tüm düşmanlıklarını ortaya koyduğu (Girit de dahil olmak üzere) kolonileriyle birlikte iki gücün arasındaki bir savaş olarak görmüştür.¹¹¹ Aynı zamanda, Venedik'in ticaret yapma şeklini de anlatmıştır. Ticareti devam ettirmek için Venediklilerin barışı satın aldığını, bu yolla daha büyük kârlar elde ettiklerini; girdikleri tek savaşın girmeye zorlandıkları savaş olduğunu ve sonra komşuları ile diğerlerini rüşvet vererek elde ettiklerini ve onları müttefik yaptıklarını ve onlardan ordu bile aldıklarından bahsetmiştir.¹¹²

Şimdi, bahsi geçen üç tarihçimizi bir arada değerlendirebiliriz. Pakhmeres'in dönemi ile Kantakuzenos ve Gregoras'ın dönemi arasında, büyük değişikliklerin olduğu, neredeyse 50 yıllık bir zaman bulunmaktadır. Konumuzla ilgili olarak, bu değişikliklerden ikisi önemlidir: Küçük Asya'nın Türklere kaybı ile Gregoras ve Kantakuzenos'un tarihlerinin yazıldığı sırada zaten büyük ölçüde tartışılan bir üstünlük içinde Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de Cenova varlığının sağlam bir şekilde kurulması. Bu gelişmelerin sonucu olarak, daha sonraki iki tarihçide de görüldüğü üzere İtalya ve İtalyanların nispi ağırlığı artmıştır. Onların İtalyan meseleleri hakkındaki bilgileri Pakhmeres'inkinden daha fazla olmayabilir; ancak daha fazla şeyi ortaya çıkarır. Aynı zamanda, analiz açısından, Pakhmeres istisnadır; çünkü Cenova üstünlüğünün nedenlerini ve nihai etkilerini anlamıştır. Gregoras, bu analizin adımlarını takip ederken elinden gelenin en iyisini yapar. Eğer Pakhmeres, 1204'ün ve ardından Lyon Birliği'nin yarattığı atmosferde hâlâ çok yazıyorsa ve dolayısıyla İtalyanları dini terimlerle tanımlayan bir terminoloji kullanıyorsa, bu, onun Akdeniz kavramını ve bu havzada siyasetin karmaşık ilişkilerini bilen bir adam olduğunu gösterir. Ardılları İtalyanlarla çok daha yakın temas halindeydi; bazılarını arkadaşları saydılar. Hem kurumlar hem de bir dereceye kadar İtalyanca hakkındaki bilgilerini yansıtan terminoloji kullandılar. Bütün bunlara coğrafyanın daha ayrıntılı bir tartışması (Gregoras örneğinde) ve her ikisi tarafından da İtalyan devletlerinin iç siyasetine daha ayrıntılı bir ilgi eşlik ediyor. İtalya ve Akdeniz'deki İtalyan kolonileri, XIV. yüzyılın ortalarına gelindiğinde fazlasıyla ilgi odağı olmuşlardır.

¹⁰⁹ Gregoras, II, 683-87, ve Failler, 535; Pachymeres, (Bonn), II, 448-50.

¹¹⁰ Gregoras, II, 880.

¹¹¹ Bakınız, örneğin, Gregoras, III, 39.

¹¹² Gregoras, III, 189-90. Aynı zamanda, Venedik tarafından öncülük edilen Türk karşıtı bir koalisyonun oluşmasına dair çabalara kısa bir şekilde değinir: I, 525; Karşılaştırmız: A. E. Laiou, "Marino Sanudo Torsello, Byzantium and the Turks: The Background to the Anti-Turkish League of 1332-34," *Speculum* 45 (1970), 374-92.

Üç tarihçimizin gözünden İtalyanların rolü, 1285'de Bizans deniz gücünün dağılmasının yarattığı etkileri ele alış şekillerinde görülür. Pakhmeres uzun bir şekilde ve acıyla, Anjoulu Charles'ın hiçbir gücü yokken (1285'de ölmüştür) ve Venedikliler ile Cenovalılar yeni barış yapmışken, o pahalı donanmanın dağıtılmasına hiç ihtiyaç olmadığını söylemiştir. Donanma olmadan, Konstantinopolis'i, Adaları ve Bizans İmparatorluğu'nun güvenliğini savunmanın olanaksızlığını gördüğü için fıgan etmiştir, özellikle de İtalyanların Konstantinopolis'i yeniden ele geçirmek için istekli olduklarını belirtmiştir. Bazı denizcilerin korsanlık yaptığını ve bu gelişmenin hoş olmayan etkilerinin olduğu gerçeğinden de bahsetmiştir. Daha sonra, bu eylemin 1302'de Venedikliler tarafından düşmanlıkları nasıl mümkün kıldığını ve Katalan seferi sırasında II. Andronikos'un, donanma olmadan asla güvende olmayacaklarını söyleyen Konstantinopolis'teki insanlar tarafından nasıl acı bir şekilde azarlandığını gösteriyor.¹¹³ Evet, Kantakuzenos da donanmadan bahseder ama bunu, çok geç olana kadar ve Cenovalılar sorun yaratırken istediği donanmayı kurması için gerekli parayı vermediklerinden öncelikle Konstantinopolis tüccarlarına saldırmak niyetiyle yapar. İşte bu durumda, Konstantinopolis halkı bir kez daha Kantakuzenos'a karşı kötü davranmışlardır. Burada şunu belirtmek gerekir ki donanmanın lağvedilmesinin etkileri şehrin kendisini savunmasıyla alakalandırılmıştır.¹¹⁴ Gregoras, Pakhmeres'in analizlerine geri döner ve Bizans İmparatorluğu'nun düşüşünde donanmanın lağvedilmesinin büyük bir katkısı olduğunu belirtir: Pakhmeres'in İtalyanların denizden saldırma korkusuna ek olarak Türk korsanlık eylemlerini ve Bizanslıların bunun önüne geçecek bir şey yapamadan Türk ordularının gemileriyle Avrupa'ya varması korkusunu eklemiştir.¹¹⁵ Daha önce de belirttiğimiz üzere Gregoras, Cenovalıların denizlerin efendisi olma hedefinin çok sayıdaki nedenlerini araştırmış ve ortaya koymuştur. İlginç bir şekilde, 1343'de Bizanslıların aldığı tedbirlerden biri, İtalyanlar için, Kantakuzenos'un açık bir şekilde kullandığı, Gregoras'ın ise daha kapalı bir şekilde kullandığı bir terimdir -Cenovalı-: 1348'de Konstantinopolis'in zenginleri bir donanma inşa etmek için ikna edildiklerinde, “Onlar kendileri hesabına ufak gemiler ve ordular inşa etmişler ve bunları silahlandırmışlardır” (λέμβρους στρατιώτιδας καὶ ἀκάτια συνεσκευάσαντό τε καὶ ἐξώπλισαν ἐξ οἰκείας δαπάνης).¹¹⁶ “ἐξ οἰκείας δαπάνης” sözcükleri Kantakuzenos'un deyişi ile- “οἰκείοις ἀναλώμασι”, Sakız Adası'nı alan Vignoso donanmasının, maonanın silahlandırılmasına yönelik

¹¹³ Pachymeres, (Bonn), II, 69-71, 322-24, 530-33. Karşılaştırmız: Laiou, *Constantinople*, 7 4-75, 110, 114-15.

¹¹⁴ Cantacuzenus, III, 68 vd. ve benzer etki için Gregoras, II, 854 vd.

¹¹⁵ Gregoras, I, 174-76, 208-9, 841 vd. 866-67. "Latinler Romalılara karşı bu kadar kibirli olmazlardı, Türkler de denizin kumlarına bakmazlardı..." Laiou, *Constantinople*, 115.

¹¹⁶ Gregoras, II, 857.

olarak anlatımı ile tam olarak eş anlamlıdır.¹¹⁷ Böylece, Bizans tarihçilerimiz, bu durumda Cenova'ya özgü olan kurumlarda bile benzerlikler gördüler.

Konstantinopolis gözden düşen bir devletin merkezi olarak, XIV. yüzyılın ortalarında İtalya ve İtalyanların artan ilgisinin merkezi olmuştu ve şehrin kaderi onlara bağlı görünüyordu. İtalya'ya yönelik geniş ilgi, Bizanslıların zayıflığının ve eski Bizans İmparatorluğu'nun sömürgeleştirilmesinin bir ölçüsüdür; örtülü bir şekilde ifade etmek gerekirse, Bizans'ın ağırlık merkezi İtalya'da olan ve itici gücü büyük İtalyan denizcilik cumhuriyetlerinin politikası olan daha geniş bir Akdeniz dünyasına dahil edilmesinin bir ölçüsüdür. Bu eşit olmayan bir dünyadır: Bizanslıları ve İtalyanları bağlayan bağlar, onları eşit güç ile bağlamamıştır.

Harvard Üniversitesi / Dumbarton Oaks

¹¹⁷ Cantacuzenus, II, 583.